

SIKETNÉMÁK ÉS VAKOK OKTATÁSÜGYE

A SIKETNÉMÁK ÉS VAKOK TANÁRAI ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK HIVATALOS LAPJA

Megjelenik havonta.

Szerkeszti:
SCHULMANN ADOLF

Előfizetési ára egyesületi tagoknak a havi fizetés $\frac{1}{20}$ ó-a. Másoknak e lapszám ára 40,000 K.

TARTALOM: A siketnémák számolóképeségéről. (Dr. Ranschburg Pál) — Újabb beszéd-tanítási eljárások. III. közl. (Michels Fülöp.) — A gyógypedagógiai tanárképzés ügye és annak kihatása oktatásügyünk belső és külső fejlődésére. (Schulmann Adolf.) — A nagyot-hallásról. II. (Séra Lajos.) — A siketnémák előkészítő osztályhoz. (Éhling Jakab.) — Nemzetközi siketnéma-nevelésügyi kongresszus, London, 1925. július 20—25. (Schulmann Adolf.) — Vázlat-tervezet a siketnémák előkészítő osztályába. (Michels Fülöp.) — Borbély S.: A magyar siketnémaoktatás bibliográfiája. (Záborszky Árpád.) — Istenes K.: Hangkapcsolódások a magyar beszédben. (Deschensky Ferenc.) — Borbély S. bucsúzása a váci orsz. intézettől. (Winkler Sándor.) — Szemle. — Hivatalos rész. — Különfélék.

Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában!
Amen.

A siketnémák számolóképeségéről.

Írta: Dr. Ranschburg Pál egyet. tanár,

a gyógyped. psychol. m. kir. labororium vezetője, eg. ü. főtanácsos.

Részlet a Magyar Gyógypedagógiai Társaság-ban „Az érzékileg és értelmileg fogyatékosok számoló képességéről“ c. 1925. dec. 10-én tartott előadásból.

Bevezető.

A számolás képességének fejlődésében vizsgálataim szerint három főbb fázist lehet megkülönböztetni. Az első a számképzetek, ill. számfogalmak megszerzése. Normálisoknál ez rendszerint a 3-ik, 4-ik életévben kezdődik s az iskolába 6 évvel lépő mai gyermekek túlnyomó részénél legalább is ötig, elég gyakran tízig, sőt ezen jóval felül is meg vannak a világos számfogalmak, melyekkel a gyermek konkrét tárgyakon, némelyik már fejben is helyesen bánik el. A második szak a bizonyos körön belül kiépített számfogalmak felhasználásával a számolókétség megszerzését szolgálja, a kétszerkettőben, ill. az elemi számolási műveletekben való, a konkrét benyomásoktól függetlenített teljes jártasságot fejleszt ki s egyúttal előkészíti a harmadik fázist, a sajátképeni önálló számolásbeli gondolkodásra való képességet. Ez a normálisok többségénél is csak a serdülés korában kezd hathatósabban mutatkozni s Kaufman Irén-nek labororiumomban végzett vizsgálatai szerint normálisoknál a 9—10 éves korban is csak a kivételesen tehetséges számolóknál, az össze-
sek $1\frac{1}{2}$ %-ában, a 10—14 éves korban is csak 3.73 százalékban van meg, a fiúknál sokkal inkább, mint a lányoknál. E három szak egyébként épen nincs egymástól élesen elválasztva.

I. A számképzetek megszerzése. *)

A siketnémáknál az első időszakot főleg az első osztályosokon — *Puha* tanár úr osztályában — tanulmányozhattam, kik még számolni nem tanulnak. Az egyik gyermek — 6;9 éves — kinek némi hallási maradványai vannak, saját kezén azonnal képes utánozni mennyiségeket, miket egy vagy két kezem újjaival mindenféle kombinációban elébe mutattam, de csakis 5-ig. Helyesen utánozza — tehát fogja fel — a $||||$, $|||$, $||$, $|$, $||||$, $|||$ számképet. Ha azonban az újjakat nem egyszeriben, hanem egymásutánban mutatom — tehát $||$, azután $||$, azután $|$ — ezt már többszörös próbán sem képes helyesen megragadni s mindig 3×2 újjat mutat. Ellenben minekutána előtte egyszer megcsináltam, 10—12 babból ő is helyesen rakja ki az újjaimon elébe mutatott mennyiségképeket, de csakis 4-ig; 4-en túl hibázik. Egy másik, 9;8 éves első osztályos fiú, teljesen siket, újjakon azonnal helyesen utánoz minden kombinációt 10-ig. Babbal helyesen, gyorsan és biztosan elvégzi ugyanezt, vagyis mindenféle számképet, amit kirakok s rögtön szétszedek, ő fejből utánam kirak; az újjaimon gyorsan előmutatott, — tán csak $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ mp-ig látható — számképkombinációkat a táblán krétával fejből helyesen lepontozza. pl. $||||$ $||||$ újj = ... , $||||$ $|||$ = ... , $||||$ $||||$ = ... , stb. Végül az általam a táblára rajzolt s azonnal letörölt számképet bármely csoportosításban fejből lepontozza. Pl. $::$, $::$, $::$, $::$, $::$, stb. Tehát vizuális számképei 10-ig biztosak, egy bizonyos konkrét formához nem kötöttek, gyorsan mozgósíthatók. Ellenben egy harmadik, 6;5 éves fiúnál számképeket csakis vizuális felfogás és az előtte álló konkrét mennyiségkép utánzása révén tudok létesíteni (újjakon, babszemeken, stb.); e képek még teljesen a konkrét benyomáshoz kötöttek. Míg az előmutatott újjakat sorban egymás után saját újjain leszámolja s igen lassú folyamatban ugyanannyit mutat, mint amennyit én neki előmutatok, már babon az újjaimnak megfelelő mennyiséget csak 3-ig képes leszámolni. A mennyiség fogalma benne hármon túl csakis mint vizuális kép tud tehát létrejönni, nem pedig mint a benyomástól elválasztható abstrakció. És így tovább. Általában tehát olyan 6—10 éves siketnémáknál, kik még semmiféle számolás-oktatásban nem részesültek, *megvan a teljes készség legalább is a vizuális mennyiség-érzékenységre, de egyúttal a 3-as, ill. 5-ös, esetleg 10-es körön belül is egyúttal a mennyiség képzetének a konkrét benyomásoktól való függetlenítésére is.*

A második osztályban *Szabady* tanár úr kérésemre a) minden rendszer nélkül számszót mond elő 1—12-ig s a 8—13;7 éves gyermekek — félkörben körülötte vagy egyenként is, a félkörből kiállítva — újjukkal jelzik a tanárjuk szájáról leolvasás útján nyert számszónak megfelelő mennyiséget. A legtöbbnél ez 8-ig meglepően jól, gyorsan és biztosan, néhánynál 13-ig is helyesen történik. b) Azután Sz. tanár úr kérésemre számszót mond elő s a gyermekek

*) A vizsgálatok 1924 november—december hónapjaiban történtek.

kavicsból rakják ki a számszónak megfelelő mennyiséget (1—12). Legtöbb egyenkint szedve, gyorsan és hibátlanul végzi e műveletet s egyúttal ki is mondja. c) Kavicsban elénk rakott vagy pontokban a táblára rajzolt mennyiségeket legkülönbélebb kombinációban, $\cdot\cdot$, $\cdot\cdot\cdot$, $\cdot\cdot\cdot\cdot$, $\cdot\cdot\cdot\cdot\cdot$, $\cdot\cdot\cdot\cdot\cdot\cdot$, stb. helyesen ismernek fel s a látott számképhez a megfelelő számszót helyesen alkalmazzák. Ilyenkor öten túl a pontokat már egyenkint számlálják. d) A gyermekeken egyenkint, minekutána szemüket lezárattam, könyökben egymásután különböző számú karhajlítást végzek, vagyis a mennyiség képét az idő egymásutánjában megismétlődő kinaesthiás érzetek útján viszem be elméjükbe. Kb. 6-ig helyesen mondják meg az ilyképen támadt mennyiségélménynek megfelelő számszót, de a jók sem képesek e feladatra hatnál nagyobb számú érzettel szemben. e) Majd a tapintás érzéke útján teremtem meg a mennyiség élményét olyképen, hogy a kéz hátára kopogtatok 1—8-at. Az eredmény ugyanaz. *Hatnál több egyforma benyomást nem képesek mennyiségként successive fel-fogva egyesíteni.*

E tényekből levonható a következő *pszichológiai s gyógypedagógiai tapasztalati tétel*: Az ép értelmű siketnéma már a beszédtanítás előtt is bír bizonyos elég eleven érdeklődéssel és készséggel a mennyiségek vonatkoztatásos élményének a megélésére, azok nagyságbeli megkülönböztetésére, sőt szűkebb határokon belül azoknak a konkrét benyomásoktól való elvonására is. Ezek a határok részben kortól, otthoni környezettől s a gyermekkel való foglalkozástól stb. függőleg egyénileg különbözök.

Mi sem szól tehát ellene — legalább is elmetani szempontból — annak, hogy

1. *már az első osztályban a mennyiségfogalmak keltését s elvonását a gyermekeken módszeresen fejlesszük, gyakoroljuk s a mennyiségek egyelőre névtelen képzeteit jól kialakítva a később elsajátítandó számszónak mintegy elibe vigyük.*)*

2. *Kívánatos a tapintás és mozgásérzetek útján successive is megteremteni a mennyiségek fogalmát s a figyelmet ez úton is élesíteni, az elvonás folyamatát gyakorolni.* Ilyképen pótolhatjuk az érzékűeknél egyebek között a hallás útján is successiv úton támadt mennyiségképeket.

II. A számolás készsége.

A számolásbeli készséget vizsgálhatjuk módszeres észlelés, valamint kísérlet útján.

Az észleléses vizsgálatban is benne vannak a kísérletszerű próbák, vagyis az egyes egyének számolásbeli jártasságának megítélése ismételt szóbeli és írásbeli számotadás formájában. Ilyen, többé-kevésbé módszeres észleléssel szabja meg a pedagógus is a tanítványok tudását az egyes tantárgyak keretében.

*) A súly e tételben az „Utasítások...” egyébként igen helyes szövegén túlmenve a mennyiségképzetek módszeres nyújtásán van. A növendék-anyag eltérő értelmi fejlettségére természetszerűen tekintettel kell lennünk.

Észlelés útján vizsgáltam a számszókkal és számolással alig 2—3 hó óta foglalkozó másodosztályú siketnémákat. Valóban, ezek a tudásnak még elég alantas fokán állottak, nevezetesen megértették már jól s keresztbe tett újjal jelezték az összeadást, pl. a „4-hez adok 3-at“ példában; ellenben csak a legjobbak értették meg pl. az „5-ből elveszek 4-et“ kifejezést. A legtöbben, ha a feladatot *konkrétan*, pl. kavicsokban kirakva végezhatték, az összeadást a tizes körön belül már helyesen végezték, a kivonást csak a legjobbak. Ellenben, ha *fejben* adtuk fel — akár ismételten előmondva s velük elmondatra a feladatot — csak egy-két legjobb számoló adott lassan s mégis gyakran csak többszörös hibázás árán helyes választ. Az elvontan számolást ugyanis vizsgálatom időpontjában még alig gyakorolták volt.

Benyomásom az volt, hogy ha az I. alatt mondottak megvalósításával a gyermekek már sokkal hasznavehetőbb mennyiségfogalmakkal lépnének be a másodikba, s a módszeres előkészítő gyakorlatokkal voltaképpen a négy alapmíveletet a tizes körben számszók nélkül, szinte tanulás nélkül elsajátíthatnák, a második osztály a számszót és a számjegyet sokkal gyorsabban és eredményesebben fűzhetné a már készenlétben álló mennyiségképzetekhez s a műveletek is már előre bejárt utakon, tehát jobban, gyorsabban, könnyebben és biztosabban pereghetnének le. Hiszen pl. *a ... .., ..., ..., ..., ..., ..., ..., ..., ..., ...* gyakorlatában benne van már mind a négy alapművelet szótlán gyakorlása is.

Kísérletileg a huszas számkörbeli kivonás terén mutatkozó készséget tettem összehasonlító vizsgálataim tárgyává. Sn-*knál* csak a harmadik-nyolcadik osztály növendékeit vizsgáltam. E kísérletes vizsgálatokat 50 növendéken egyenként végeztem; a kísérleteknél rendszerint *Schulmann Adolf* igazgató úr vagy a kérdéses osztály tanárja, egyes esetekben *Wernitz József* gyógypedagógushallgató úr segédkeztek, mint a kik a sn. gyermeknek a feladott példát előmondották. Az összehasonlítás alapjaként normális gyermekeken végzett régibb vizsgálataink szolgáltak. Az 50 normális, érzékű gyermek az elemi népiskola II—IV. osztályát, ill. a polgári iskola I. és II. osztályát látogatta. A sn.-k túlnyomó része (80%) a magasabb (V—VIII) osztályfokokba tartozott s közepes életkoruk 13;5 év volt, az érzékű normálisok nagyobb része (72%) az elemi II—IV. osztályokat járta; átlagos koruk 9;5 év volt. A vizsgált normálisok közül számolásból iskolai osztályzata 1—2-es volt 48, 3-as volt 30, 4-es (ill. 5-ös) volt 22%-nak, a siketnémák közül 1—2-es volt 66, 3-as 28, és 4—5-ös 6%-nak.

A vizsgálat tárgya minden esetben általam régebben e célra bizonyos rendszer szerint összeállított huszas számkörbeli 20 nevezetlen kivonás volt. A vizsgálatot mindig megfelelő begyakorlás előzte meg. Vizsgáltam már két évtized előtt közölt módszerem szerint *a tudás teljesítményét*, melyet törttel fejezek ki. Minthogy a *tudás terjedelme* ($A = \text{amplitudo}$) annál nagyobb, mennél több a helyes megoldás, a számlálóba a helyes megoldások százalékszama

kerül s minthogy egyébként egyforma helyes teljesítmények annál értékesebbek, mennél rövidebb időn belül végzik el azokat, a nevezőbe az egyes helyes megoldások időtartamainak stopper-órával mért *gondolkodási időtartamából kiszámított*, átlagos (ú. n. valószínű) *középidő* kerül ($T = \text{tempus}$). A tört értéke, a hányados, adja egy számban a teljesítményt. A huszas számkörben való *számolási készség teljesítménye* tehát $Su_{XX} = \frac{A}{T}$. Megjegyzendő még, hogy a megoldás helyességénél a hibás megoldást sem tekintem értéktelennek, ha az egyén azt önszántából vagy felszólításra találgatás nélkül kijavítja. Ilyenkor ezt fél értéknek számítom, időtartamát feljegyzem, de a középidő kiszámításánál tekintet nélkül hagyom. Ha tehát pl. valamely osztályból A egyén 19 kivonást végzett el helyesen s az egyes számolási időtartamok átlaga pl. 1·2 mp, akkor a terjedelem $= 19 \cdot 5 = 95\%$, a $Su_{XX} = 95/1 \cdot 2 = 79 \cdot 2$, míg ugyanakkor B egyén teljesítménye lehet 10 azonnal s 10 javítással helyes $= (10 + 5) \cdot 5 = 75\%$, időtartama 2·5 mp, vagyis $Su_{XX} = 75 \cdot 0/2 \cdot 5 = 30 \cdot 0$ és így tovább. Ilyképen úgy a teljesítmény egyes tényezőiből, mint az összteljesítményből a különböző egyének készségének megfelelő értéksorozatokot kapunk, melyekből megint megállapíthatjuk bizonyos *csoportok teljesítménybeli tényezőinek* (terjedelem, biztosság, gyorsaság) s *összteljesítményüknek ú. n. csoportközéértékét*. Ilyképen számszerűleg vizsgálhatjuk pl. az egyes osztályfokok, korfokok (életkor), oktatási módszerek, a nem, de ugyanígy az egyes fogyatékoságok befolyását a számolásbeli készségre. Szemben a minden tanárnál változó *szubjektív cenzurával*, megkapjuk ilyképen a minden körülmények között — feltéve, hogy a vizsgálatot hozzáértő, jártas egyén végezte — *objektív cenzura* alapjait. Amennyiben már most pl. a 0—20%-os terjedelmet legrosszabbnak, a 81—100%-ost a legjobbnak vesszük, az előbbit ötössel, az utóbbit 1-el s a közbeesőket megfelelően 4, 3, 2-el osztályozhatjuk. Ugyanúgy járhatunk el a gyorsaságra nézve is, midőn pl. 0·6—1·5 mp-es kivonásokat egyessel, az 1·6—2·5 mp-eket kettessel, a 2·6—3·5 mp-eseket hármassal, a 3·6—4·5 mp-eseket négyessel s a 4·6 mp-nél is lassubbakat ötössel osztályozzuk. Ugyanily objektív cenzura állítható fel a teljesítmény összképletére nézve is.

A sn.-kon a huszas számkörbeli, fent leírt módon végzett vizsgálataimból nyert adatokat ilyképen kiszámítva, kaptam az ötven sn. növendék egyes értékeit. Az ezekről egybeállított objektív cenzurát — mindig összehasonlítva a normálisok értékeivel — mutatják a következő táblázatok.

a) A számolásbeli készség terjedelme.

Objektív cenzura	Elégtelen (5) 0—20%	Elégséges (4) 20·1—40%	Jó (3) 40·1—60%	Jeles (2) 60·1—80%	Kitünő (1) 80·1—100%
Normálisok n = 50	2	—	4	26	68
Siketnémák n = 50	2	—	4	14	80

A két sorozat igen rokon értékeket ad. A sn.-ák között jóval több a kitünő teljesítmény. Ha ellenben az egyes és kettes osztályzatokat összevonjuk, a két szám hajszálnyira egyező (94%), mely abszolút pontosság persze véletlen. A helyes megoldásokban való fölény, mint külön számítások mutatják, annak tudandó be, hogy a siketnémák túlnyomólag korosabbak, mint a vizsgált normálisok, s a felső osztálybeliek náluk nagyobb számban vannak, mint az utóbbiaknál. Végeredményben: a huszas körbeli kivonások terén, amit a normális el tud végezni, azt ugyanolyan helyesen elvégzi a siketnéma is.

b) A számolás gyorsasága:

Objektív cenzura	Rendkívül lassú (5) 4·6—X mp	Lassú (4) 3·6—4·5	Közép-gyors (3) 2·6—3·5	Gyors (2) 1·6—2·5	Rendkívül gyors (1) 0·6—1·5
Normálisok n = 50	4	10	24	48	14
Siketnémák n = 50	8	16	14	50	12

Itt már a két sorozat értékei a normálisok javára s a sn.-k rovására térnek el egymástól. Főleg a hitvány értékek terén (5-ös, 4-es) mutatkozik ezen eltérés, mely világosan mutatja azt, amit az egyes értékek összehasonlítása még hatékonyabban mutat, hogy t. i. a siketnémák számolása a 20-as kör terén érettebb koruk ellenére kifejezetten lassabban pereg le, mint a normálisoké. Ez a jelenség jól megérthető abból a rendkívüli nehézségből, melybe a siketnémák, még ha — amire nagyon ügyeltünk — a feladatot hibátlanul értik is meg, a számolásnál ütköznek. A huszas számkörbeli kivonások a normális egyénnek sem oly magától értetődően könnyűek, amint azt addig gondoljuk, amíg más valaki bennünket nem vizsgál. A siketnéma azonban aránytalanul nehezebben képes a helyesen érzékelt feladatot tényleg felfogni, vagyis a szájról leolvasott beszélő mozdulatokat elméjében számszókká összefogni, ezek mögött mennyiségekké átalakítani, a kisebbítendő és a kivonandót ilyképen elméjében egybetartozó feladatként kiformalni s azután a művelet részben gyakorlattal szerzett szótársítások, részben vizuális és motoros-kinaesthesiás elképzelés — képzeletbeli ellenőrzés — útján helyesen elvégezni. Hiszen minden egyes szóképzetét megint csak látott szájmozdulatok látási emlékképeiből s a beszélő egyén, valamint saját maga beszélőszervmozgásainak kinaesthesiás és tapintásos emléksorozataiból rakhatja össze, minek folytán a számolásnál eleve aránytalanul nehezebb feladat elé van állítva, semmint a normális. Valószínű, hogy segíti őt a gyakorlat (reászorultság) által különösképp kifejlesztett erős vizuális elképzelése, melyet *Schnell János dr.* laboratóriumomban, legalább is a debilisekre nézve, mint a számolás legerősebb támaszát állapított

meg. Valószínű, — de ezt valósággá csak külön vizsgálatok avathatnák — hogy ennek köszönhetik a sn.-k azt, hogy az aránytalanul hosszabb út ellenére, amit bejárni kénytelenek, az eredmény mégis olyan jó, amilyen, s hogy számolásuk az említett körben a normálisoké mögött csak a gyorsaság tekintetében marad el.

Azt is lehetne gondolni, hogy tán a feladatok megértésének tökéletlensége a szájról leolvasás tökéletlenségei folytán önmagában okozta a megoldások lassúságát, mely a normálisok, de még sokkal fokozottabban a vakok számolásával szemben igen nagyfokú volt. Erre vonatkozólag a vizsgáltak jelentékeny részénél ellenőrző vizsgálatot végeztem. A „szóbeli“ vizsgálat befejeztével — kellő előzetes begyakorlás után — 20 másik, nevezetlen huszas-körbeli kivonásból álló anyagot nyomtatásban a vizsgált elé helyeztem s a kivonásokat papíron kellett elvégeznie olyképen, hogy a maradékot mindenütt a kivonási feladat mellé írta. Itten tehát elmaradt a feladat szájról való leolvasásának nehézsége. Az egyes megoldások időtartama e kísérletben nem volt mérhető, ellenben mértem az összfeladat elvégzésére fordított időt, azt elosztva az elvégzett feladatok számával, s így kaptam a papíron való egy-egy kivonási művelethez *szükségelt idő* átlagos nagyságát. Azután — harmadik kísérletként — magukat az általa írt megoldásokat kellett a vizsgálatnak „hamar, de jól“ lemásolnia. A pusztá leírásra szükségelt ezen összidőt is megmértem s elosztva a leírt számok összegével, megkaptam az *egy-egy szám* (t. i. a maradék) *leírására szükségelt átlagos leírási időt*. Ha ezt levontam a papíron való átlagos kivonási időből, megmaradt az egyén papíron való *tiszta kivonási időtartama*. Várakozásom ellenére *ez az idő kivétel nélkül az összes vizsgált egyéneknél hosszabb volt, mint a szájról leolvasással nyert kivonási idő*. A kivonás nehézségeit a sn.-nál tehát — helyes előmondási technika esetén — nem a szájról leolvasásból a felfogásnál keletkező, hanem a *mozgáslátási, logo-kinaesthesiás és tapintási képzetekben való továbbgondolkodás és belső ellenőrzés nehézségei okozhatják*. Minthogy az igazán gyengéket a vizsgálatból egyetlen kivétellel kizártuk, arra sincs okom gondolni, hogy a központi idegrendszernek bizonyos, beteges, szervi megváltozottsága okozza a lassulást, mely változás élettani alapja az idegingerület terjedési sebességének lassulása volna, amint ez a *gyengetehetségük* igen jelentékeny részére felvehető.*

c) Az összteljesítmény nagysága ($\frac{A}{T}$)

Objektív cenzura	Igen gyenge 5	Gyenge 4	Közepes 3	Jeles 2	Kitünő 1
No n=50	10	34	36	20	0
Sn n=50	12	40	36	10	2

* Amennyire a rendelkezésre álló s orvosi szempontból nem épen bőséges adatokból a sn-ság kóroka megállapítható volt, az agyi betegségekből támadt, a fülbetegségből keletkezett vagy világrahozott sn-ság a számolóképesség szempontjából nem mutat számbavehető különbségeket. A gyengetehetségük — mint említve volt — a vizsgálatokból eleve kivetak zárva.

Míthogy az összteljesítmény valamennyire is homogén csoportoknál, nem túlnehéz feladattal szemben mindig inkább függ az időtartamtól, semmint a helyes megoldások számától, a *b)* alatt mondottak után könnyen érthető, hogy az *összteljesítményben is a hitványabb értékek terén a siketnémák, a jobbak terén a normálisok vannak túlsúlyban.*

Összefoglalóan azt kell tehát, hogy mondjuk, hogy: *a 20-as számkörbeli kivonásokat a siketnémák ugyanolyan helyesen oldják meg, mint a normálisok, ellenben a helyes megoldás többnyire lényegesen hosszabb időt vesz náluk igénybe, mint a normálisoknál s ezzel csökkenti az összteljesítmény értékét.*

E megállapításon, az a 1:50 sn., aki 1-es teljesítményű, míg a No-nál ilyen nem fordult elő, nem változtat, annál kevésbé, mert ez az egyetlen fiú-növendék, kinek összteljesítménye 81·2% volt, a VIII. osztályt járja s 16 éves és 7 hónapos, az érzékűek közül ellenben a legidősebbek a polgári iskola I. és II. osztályát járó 11—12 évesek s ezek $\frac{2}{3}$ -ának (10:15) iskolai számolási osztályzata közepes vagy gyenge (6:15). Viszont az öt érzékű, gyenge számolási teljesítményű gyermek kivétel nélkül 7—8 éves II. elemi osztályú gyermek, míg a hat gyenge teljesítményű siketnéma közül az egyik IV., három V. és kettő VIII. osztálybeli növendék s az összehasonlításnál nem szabad megfélekezni arról, hogy mindezen különböző korú, ép érzékű és siketnéma gyermeket ugyanazon 20 feladványra ugyanazon módszerrel vizsgáltuk.

A valóság tehát az, hogy az ép érzékűeknél 8 éves koron túl gyenge összteljesítményű egyetlen egy sem akadt ugyanazon elemi számolástani feladatokkal szemben, melyek terén a 13—17 éves IV.—VIII. osztályu siketnémák 12%-a ad gyenge összteljesítményt.

Mint külön számításokkal tisztázott eredményt itt csak rövidesen megemlítem, hogy a *nemnek határozott befolyása volt kimutatható* a sn-knál, még pedig: úgy a terjedelem, mint a gyorsaság, mint az összteljesítmény jobb volt a fiúknál, mint a lányoknál. *A jó értékek terén a fiúk, a silányak terén a lányok vezettek.*

III. A számolástani gondolkodás.

A fentebb tárgyalt tények gyakorlati jelentősége ott mutatkozik, ahol az egyén sajátképeni számtani gondolkodási feladatok előtt áll. Az ily feladat a számolásra alkatiilag reá nem termett ú. n. „amathematikus“ egyéneknél amúgyis mindig nehézséggel jár, mely persze még lényegesen nő, ha az egyúttal a számolási alapműveletekben is gyenge. Az ily „arithmasthanias“ egyénnek a rendelkezésére álló szellemi energia jelentékeny részét magára a számolási műveletre kell fordítania. Tekintettel az egyazon időpontban rendelkezésre álló szellemi energia végességére, az ily gyengén számoló egyénnél magára: legnagyobb összpontosítást igénylő számolástani gondolkodásra az energián csak elenyésző hányada jut. Az egyén tehát sajátképeni tudását egyébként túl

nem lépő nehézségű, de szokatlan természetű számolásokkal szemben, melyek számolási készséget is, számokban való elvont gondolkodást is kívánnak, megfelelni képtelen lesz.

Az imént mondottak teljes igazolásukat nyerték azon balsikerben, mellyel — legalább is látszólag — vizsgálataim a számolástani gondolkodási feladatok terén a siketnémák felsőbb osztályaiban jártak. E feladatok mind olyanok voltak, melyeket a vakok alsóbb osztályainak jóval fiatalabb növendékei is könnyűszerrel megfejtettek.

Így pl. a VII-ik osztályban, amely aránytalanul bonyolultabb feladatokat végez már írásbelileg a táblán, a következő feladatot adtam fel: „Melyik az a szám, amelyikhez ha ötöt hozzáadunk, 100-nak az ötödrészét kapjuk?” Bár *Szlavkovszky* tanár úr a feladatot a legkülönbélebb fogalmazásban adta, egyetlen tanuló sem akadt, aki helyes választ tudott volna adni. Ekkor könnyebb feladatot adtam: „Melyik szám az, amelyik, ha kétszer vesszük, annyi lesz, mint 100-nak a fele?” Sok próbálgatás után végül a következő fogalmazásban adtuk a kérdést: „2-szer mennyi = 100-nak a fele?” Egyetlen tanuló, minekutána előbb 50-et mondott, helyesen fejtette meg a kérdést. Ezután feladtam: „Melyik szám adja, ha belőle 20-at elveszünk, 200-nak a felét?” Volt mindenféle (100, 140, 180, 80, 50 stb.) megoldás, de egyetlen helyes megoldás sem akadt. A legkülönbözőbb fogalmazásokkal megismételt hiábavaló vergődések után arra a gondolatra jöttem, hogy könnyíték magán a számolási műveleten, vagyis lejjebb szállítom a feladat számkörét. Feladatom ez volt: „Van a zsebemben pénz; korona. Nem mondom meg, mennyi. Ebből a pénzből kifizetek 10 koronát. Marad a zsebemben annyi, mint 40 koronának a fele. Mennyi pénz volt a zsebemben?” Egyetlen növendék azonnal helyesen fejt meg s meg is indokolja. A többi még nem nagyon érti. Következő feladat: „Hány koronából fizetek 5 koronát, marad annyi, mint 30-nak a fele?” Most már egy másik növendék fejt meg s magyarázza meg helyesen. Erre — kihasználva a gyermekek balsikereik ellenére sem apadó érdeklődését — a következő feladatot ajánlom: „Melyik számból, ha elveszek 5-öt, marad 50-nek a fele?” Az osztály $\frac{2}{3}$ -adrésze helyes választ ír már fel a kiosztott papirosra. Most azután, minekutána a kezdetben bejárhatatlannak látszó gondolkodási pályákat a leírt módon egyengettem, feladom újra: Mennyi koronából, ha elveszek 20 koronát, marad 200-nak a fele? S ime, most már 5 gyermek oldja meg a 12 közül az előbb minden fogalmazásban valamennyiük számára megoldhatatlannak tetsző példát.

E jelenségek világosan mutatják, hogy bár eleinte úgy látszott, mintha a siketnémák ily összetettebb számolási példák megoldására képtelenek volnának, e képtelenség nem egyéb, mint az elvontabb számtani gondolkodásban való járatlanság. Maguk a tanárok is többnyire eleve is lehetetlenségnek tekintették, hogy növendékeik még a 7-ik, 8-ikban is helyesen oldják meg az ily példákat. Valóban, néhány jól számoló 7-ik, ill. 8-ik osztályú tanuló teljességgel képtelen

volt megoldani azokat az *írásban* elübük adott, könnyebb számtani gondolkodási példákat, amelyeket a 4-ik elemi osztályban az ép érzékű növendékek 11·3 százaléka s a harmadikban is 10·8 százaléka helyesen oldott meg. Itten az okok között nyomatékkel szerepelt a normálisok számára készített szövegnek meg nem értése is. Ez azonban már magában véve is gondolkodni való ad, mert azt mutatja, hogy viszonyozók, névmások, stb. megértése a legfelsőbb osztályos siketnémáknál is sok téren hiányos. De az előbb elmondott vizsgálataimnál a szövegezést maga a tanár adta meg, a gyermekek ismételtlen utána mondták, közben a tanár kérdésekkel és egyes magyarázatokkal még értetőbbé tette. A gyermekek nem, hogy meg nem értették, de nem bírták megoldani a feladatokat, azaz hogy nem bírták addig, amíg alacsonyabb számkörben elvont gondolkodásukat analog feladatokkal begyakorolva s eredményes megoldásokra víve, végül is az eredeti feladatot is meg tudták már oldani s mindezt vagy másfél órai vesződség árán.

Ez a rövid idei tanulmányozás a maga eleinte teljességgel negatív s a végén mégis pozitív eredményeivel győzött meg a leghatározottabban affelő, hogy a *siketnéma elméjének az értelem magasabb színvonalára emelése, az elvontabb okoskodás területén való gyakorlása az épelméjű siketnémák nagyobb részére nézve épenséggel nem tartozik a lehetetlenség körébe.* Kérdés, hogy érdemes-e ez, helyes-e egyáltalán ez a célkitűzés? Ennek eldöntése túlmegy a magam feladatkörén, az elmetani igazságok keresésén. Mégis, a magam *egyéni* véleménye az, hogy a pedagógusnak, valamint a gyógypedagógusnak feladata a normális, illetve a bármely téren abnormális avagy fogyatékos gyermek egyéniségének neveléstani eszközökkel a tökéletesség lehető magas fokára emelése. Az, hogy valaki jól és élesen és elvontabban is tud gondolkodni, nem kell, hogy az egyébként gyakorlatilag ügyeskezűt rossz mesteremberré tegye. Hallom és hiszem, hogy a siketnémák az iskolát elhagyva az élet iskolájában, a maguk kis gyakorlati körében, egészen ügyes, sőt néha furfangos számolóknak bizonyulnak. Ez örvendetes, de tán nem lehet ellenérv fentebbi állásponttal szemben. *A mai valóságos helyzet ez:* a siketnémák számolástani készsége a minden számolás nélkülözhetetlen eszközét tévő alapműveletek legnehezebbjében is csak gyorsaságát illetőleg marad el az épérzékűeké mögött. Ellenben számolástani gondolkodó képességük, amint a konkrétumoktól elvontan kell működni, a lehető legprimitívbb rutinra szorítkozik. Azoknak a látszólag oly nehéz feladatoknak, amiket százezres számokkal operálva táblán és füzetben elvégeznek, a megoldása részben tisztán gépies rutin kérdése, részben — mégpedig javarészben — csak látszólag történik önállóan, mert, ahogy meggyőződtem, a siketnéma — e téren ugyanúgy, mint akár a gyengetehetségű, — csak bizonyos pontig jut el a megoldásban s e pontnál fennakad. E pont az, ahol a rutin nem elégséges, hanem a gyermeknek önállóan kellene tudni a helyzetnek megfelelően gondolkodni. Ha itt a tanár átsegíti — néha akár csak egy kérdéssel is —, akkor helyesen oldja

meg a feladatot, de ha át nem segítik, fennakad s a nehézségen sohasem jut túl. A *potenciális helyzet* pedig a következő: magasabb célkitűzéssel, megfelelő módszerrel és kellő kitartással *a számtani gondolkodóképesség szintje a Sn-nál igen lényegesen emelhető s a szóbeszéd megfelelő fejlesztésével kedvező esetben az érzékűek nivójához közel vagy nivójára is hozható. Ezzel azonban egyszersmind a benyomásokhoz nem kötött, elvont gondolkodóképességnek, az ítélesnek és következtetésnek s a magasabbrendű kombinációnak eszközét fejlesztjük.*

Aristoteles és *Hippokrates* a sn-ákat a hülyékhez sorolták. *Drobisch* szerint a siketnémák fáradtságos oktatás segítsége nélkül kevéssé emelkednek a hülyék szellemi horizontja fölé. *Itard* szerint a siketnéma csak külsőleg hasonlít a civilizált emberhez, belsejében a vadak durvaságát és tudatlanságát rejti. *De l'Épée* szerint az oktatás nélkül maradt sn. „hasonlít ugyan hozzánk, de nem egy tekintetben a vadállatok szintjére redukálódik“. *Sicard* szerint is a sn. „tökéletes semmi a társadalomban, élő automata... mozgó gépezet, melynek szervezete, ami az eredményeket illeti, az állatokénál alsóbbrendű“. S bár ezen szerzők vélekedése ugyane kérdésről ellenmondásokat árul el, s bár akadnak régibb s újabb szerzők, akik kedvezőbb vélekedéssel vannak a sn-ák elmeállapotáról, *Brunner* szerint „az oktatásban nem részesült siketnéma elmeállapotáról szóló tudásunk nagy mértékben hézagos és ingadozó s oly problémával állunk itt szemben, mely még csak várja a maga megoldását. Pedig ugyanily bizonyos az is, hogy ezt a megoldást a Sn-iskolában való eredményes és üdvös oktatás érdekében keresnünk kell s meg is kell találnunk“.

Amit az első osztály kezdetén álló, a számfogalmakban még oktatást nem nyert Sn-ák mennyiségérzékenységéről mondtunk, az amellel szól, hogy a Sn. elméjében voltaképp a legbonyolultabb képességek is csirázóban, rügyezőben vannak s csak a világosságra s a melegre várnak, hogy felszínre törjenek és kipattanjanak, virágot hajtsanak, termést, gyümölcsöt hozzanak. A felsőbb osztályosok képtelensége az önálló, elvont gondolkodások terén azt mutatja, hogy 7—8 évi oktatás után is a Sn. bizonyos értelemben ma is oktatás nélkül áll s bizonyos pesszimizmus elzárja őt attól a magasabbrendű világosságtól, mely gondolkodásának a sajátképeni fejlődést megadhatná. Pedig a betekintés, amit vizsgálataim révén nyerhettem, világosan azt mutatja, hogy ez a pesszimizmus legalább is az esetek tekintélyes részére nézve nem jogsult. Pesszimizmussal a Sn. hangbeszédre való oktatása sohasem lett volna elérhető. Az a csodálatos eredmény, hogy a fentebb felsorolt rendkívüli nehézségek ellenére a gyógypedagógiai oktatás művészi, de fáradtságos munkája a Sn-ák számolásbeli készségét is egészen közel bírja hozni az érzékű, ép elméjűek szintjéhez, azt mutatja, hogy kapcsolatban a lehetőséggel, melyet az elvont gondolkodni tudás terén végzett vizsgálataim biztatóan ígérni látszanak, a Sn-ák gyógypedagógusaira az eddigieknél magasabb célok és feladatok, de magasabbrendű eredmények is várokoznak.

Munkám végeztével hálás köszönettel tartozom Klis Lajos áll. siketnémaintézeti igazgató úrnak, mint aki felkérésemre intézete növendékeit vizsgálataim részére legszivesebb készséggel rendelkezésemre bocsátotta, úgyszintén kivétel nélkül az egész intézeti tanári testület minden egyes tagjának, kik vizsgálataimban ugyancsak a legnagyobb előzékenységgel voltak segítségemre.

Irodalom :

- M. Brunner*, Der Geist d. taubstummen Kindes, Eos 1905. és 1907.
- Kaufman Irén*, A számolásbeli gondolkodóképeség stb. új próbája, A gyermek, 1921.
- I. Kaufman u. Fr. Schmidt, Z.* Prüf. d. rechn. Denkfaehigkeit im Schulkindesalter von 9—12 Jahren, Zschr. f. ped. Psychol. 1922.
- Ranschburg*: Vergleich. Untersuch. an normal. u. schwachbef. Schulkindern I. Zsch. v. Kinderforsch. 1915; II. Róma, 1915. — A gyermeki elme, I. kiad. 1905. és II. kiad. 1908. — Az emberi elme, I. köt. A mennyiségelmény. A számképzetek fejlődése c. fejezet, 233—247. lap. Bpest, 1923. — Leseschwaechen u. Rechenschwaechen, Berlin, 1916. — Pathopsychologie d. Störungen d. Lesens, Schreibens u. Rechnens im Schulkindesalter, Bericht üb. d. II. Kongr. f. Heilpaedagogik, München, Berlin, 1925. — Z. physiol. u. pathol. Pslgie der Elementaren Rechenarten, Zsch. f. exp. Paedag. I. köt. 1908. és II. köt. 1909.
- Schnell János*, A felfogó típus és a számolási képesség stb. Magy. Gyógy-ped. Társ. kiad. 1. sz.
- Tanterv és módszeres utasítások* a siketnémák iskolái (intézetei) számára, 2 kiad. 1908.

Újabb beszédtanítási eljárások.

Ismerteti: *Michels Fülöp*. (III. közlemény.)

III. Franz Ruffieux.*

A hangbeszéd, mint tényleges képesség nem ismer vonatkozásokat a jelnyelvhez. Beszédképesség, szerzett beszédet jelent. Az ember egy beszéd-közösség tagja, melyhez csak úgy tartozhatik, ha annak alárendeli magát.

A siket tanulóknak magának kell a hangbeszédet megszereznie. A beszéd-fejlődés folyamata a növendékben megy végbe; a beszéd a lelkitartalomnak és szimbolumának phänomenális egységgé való összeolvadottsága.

* Blätter f. Taubstbl., 1924. 10. sz.

Az anyai iskola, vagyis a kis gyermek beszélő környezete a beszédtanulás legtermészetesebb és legegységesebb feltételének formája, melyet a gyermek veleszületett képessége és az érintkezés szükségessége mellett kihasznál.

A lelkirtalom és a kifejezés közötti helyes *relatio létrejötte* a beszédfejlődés *első foka*.

A beszédtanítás első fokán az a megismerés fakad a gyermek tudatában, hogy egy bizonyos tárgyiasság és egy bizonyos jel között vonatkozás áll fenn, melynél fogva tárgyiasság és kifejezés egymáshoz tartozóknak tekintendők.

Úgy a tárgyiasság, mint a hangkomplexum egymás nélkül lép fel mindig. A kölcsönös vonatkozási tendencia, az összetartozási érzés teszi őket beszéd-tényezőkké.

A *beszédtendencia* működése a tárgyiasság és jegye közötti vonatkoztatásban áll.

A *vonatkozás* egyszerű *tudatra emelkedése* még nem jelenti a *tudatban való maradását*. Az ismétlés hatása szükséges, hogy a beszéd genetikai folyamata érvényesülhessen.

A *beszédfejlődés második fokán* a reláció olyformán működik a tudatban jel és tárgyiasság között, hogy az egyik tag jelenléte mindig felidézi a másikat, mint hozzátartozót. A *második* fokon a beszélő a *relációnak* az emlékezetben *megőrzött tudatával operál*.

A reláció egy egymásutáni folyamat. A második fokon a reláció intenzitása és tempusa az első fokhoz viszonyítottan változott. Az intenzitás erősödött, az idő megrövidült, de az akarati impulsus is csökkent. Mindig magától érthetőbben, öntudatlanabban társul a jel tudatához a tárgyiasságé. Mindig gyorsabbá, bensőségebbé, szükségesebbé válik a reláció. Mindig észrevehetőbbé válik a tudatban az egymásután és ezzel a két rész megkülönböztetése is. Az intenzitás fokozódik, az idő csökken, az akarat szerepe eltörlül és csak a reláció tudata dominál, melybe a megjelölés és tárgyiasság beleolvadnak. Ez a beszédtanulás *harmadik foka*, az *intenció foka*.

A beszédfejlődés harmadik fokán, a megjelölési élmény és a tárgyiassági élmény a vonatkozásban olvad fel. A reláció már mint élményegység szerepel és ez a *phänomenális és intencionális* egység a beszéd. A siketnémáknak a beszéd tanulásánál mi csak segíthetünk. Magának kell a beszédet megszereznie.

A jelyelv nincs önmagáért; az fizikai jele valamely pszihikai folyamatnak. Az akarat és a figyelem nem a jelre, mint olyanra, hanem jelentésére irányul. Épp így van az a hangbeszédnél is. A relációt itt is meg kell teremteni, mint a hangbeszédnél. A jelnek a beszédtanításnál tehát csak az lehetne a szerepe, hogy a tárgyiasság konkrét képzetét szemléletivé tegyük, amit egyszerűbb eszközökkel is el lehet érni. A jelyelv segítségül hívása *fordítási módszer* jelentene, tehát kerülő út volna és hatása kétes maradna.

A direkt módszer, mely a szemléltetésen, a beszédirtalom áttekintésén nyilvánul meg, sokkal gyorsabban, biztosabban vezet célhoz, a hangbeszéddhez.

IV. Dr. Riechter-Homberg.*

A siketnéma-oktatás legfőbb és tulajdonképeni célja a hangbeszéd tanítása.

Az első fokon, a kiejtésitanításnál a tanár: gyógypedagógus és működése: therapiai gyakorlat.

A középfok látási oktatás és beszédtanítás. Az egyszerű érintkezés nyelve a cél.

A felsőfok beszédtanítása koncepiáló, tehát a gondolattalálás és gondolatalkotás foka.

A siketnéma-intézet általános nevelő-intézet, siketnémák számára.

Nevelési eszközök: iskolai rendtartás, iskolai élet, oktatás.

A tanterv csak irányelveket tartalmazhat.

Tanítási feladat: az öntevékenység felébresztése, hogy a növendék személyes önállósága kifejlődjék.

Tantárgyak: 1. A beszédbeliek, 2. elméltetésiek, 3. tudásiak, 4. művésziek és 5. munkaiak.

1. Beszédtanítás, gyakorlás,

2. hittan, történelem, irodalom,

3. számtan, mértan, természettan, földrajz, alkotmánytan,

4—5. rajz, torna, játék, kézimunka, gazdaságtan.

A siketnéma-oktatás szellemileg visszamaradt egyénnel foglalkozik.

A beszéd szellemi tevékenység, amely tevékenység áll: 1. beszédmegértésből 2. beszédhelyességéből, vagy helyes beszédhasználatból, 3. beszédismeretből vagy szókincsből és 4. beszédalkotásból, beszédformálásból. Mind a négynek a siketnémák beszédfejlődése kapcsán hajtóerővé kell válnia.

„A beszédet csak beszélgetésnél lehet elsajátítani“. Ez az oktatás *alaptörvénye*.

Minden beszédtanítás: beszédgyakorlat. A magyarázatnak csak az a célja, hogy a gyakorlatot és beszédkészséget eredményessé tegye.

Irányelvek: 1. A beszédtanításnak gyógyító (therapiai) 2. nevelési és oktatási célja van.

1. A gyógyítási cél az esetleges hallási képességeknek tevékenység útján való fokozásából áll. A siketnéma merevvé vált beszéd szerveit tervszerű therapiai gyakorlatokkal kell hajlékonyá tenni, hogy beszédbeli feladatának megfelelhessenek.

2. Nevelési cél: a siketnémákat az iskolai életre képesíteni.

3. Oktatási cél: szellemi és beszédbeli fejlesztés.

A beszéd szervek fiziológiai szempontból egységes egészet képeznek, melyek a hangalakulatoknak óriási tömegét képesek létrehozni. Azért nem is lehet a beszédet kiejtésileg egyes elemekből felépíteni.

Szomorú tévedés, hogy 25 és egynéhány hang van. A helyzethangnak a beszédtanításnál csak csekély jelentősége van. Csak annyiban legyünk rá tekintettel, amennyiben az írás betűiben talál visszhangra.

* Blätter, 1924. — 6. sz.

A *Schriftbildmethode* eredményei mellé a kiejtést oktató *Mundbild-Methode* eredményeit is állítja.

A tervszerű szájról-olvasási oktatás párhuzamosan halad a beszédfejlődéssel.

A biztos szájrólolvasás nemcsak az éles látástól, hanem jó beszédbeli iskolázottságtól, valamint az élénk szellemtől is függ. A beszéd gerincét a vokalisok teszik. A, i, ei, u, au, o, e hangcsoportokat állapít meg. Minden egyes ilyen vokalis hangcsoportban, az összes mássalhangzókat gyakorolja.

A beszédfejlődés menet kiindulási alapja az értelmes beszédegész, a mondat; első foka a szómondat.

A *beszédtanítás első célját* elértük, ha a beszéd anyagának kiválasztásánál nem kell már a korlátoltsággal számolni. A növendéknek teljesen szabadon segítség nélkül kell beszélnie, azt követi a:

Beszédápolás foka. A teljes mondat képezi itten az elemet. A nehezebb kiejtési csoportok és a nehezebb újbeszéd fordulatok begyakorlása most a főcél.

A beszédfejlődés egymásutánja:

1. a *verbális dikció*: tényleges szemlélet, beszéd alakítása.
2. a *nominális dikció*: a hivatalos- és ujságnyelv.
3. a *metaphisikai dikció*: a képletes kiejtési mód.

A beszédnek lexikális és grammatikai oldala van. Aki a köznapi életet érdekessé tudja tenni a gyermek számára és annak eseményeit a beszéd-sajátítás céljaira ki tudja használni, az a legügyesebb tanár.

A nyelvtan nem való siketnéma intézetbe.

Beszédmotívumok :

- a) érzéskifejezés ; felkiáltás,
- b) közlés : megszólítás, kijelentés,
- c) akaratmegnyilvánulás : kérdés, kérés, panasz.

Beszédanyag :

igenlés, tagadás, kétség, bizonyosság, tény, lehetőség, szükségesség.

A siketnéma is szerezzon a világról képet, melyben a természeti, a lelki és a szellemi élet területei egymástól elhatároltak.

Minden új szó leírandó, elolvasandó.

Minden két hétben egy fogalmazási gyakorlatot kell tartani.

A siketnémának is van érzéke a ritmus, a rím iránt.

A siketnémák intézetében a siketnémáknak kell beszélniök, mert nekik van beszédgyakorlatra szükségük és nem a tanárnak.

A hangbeszédet és az írást a siketnéma szellemének szimbólumává kell tenni.

V. Koch-Tilsit*

Querll az 5. oszt. tanítója, melyben mint egy családban élnek és beszélnek a siket növendékek. Anyai iskolának megfelelő beszédtanítás folyik nála. Összoktatást nyújt, a napi eseményeknek letárgyalása folyik nála, mely független a szakoktatástól. Összoktatása egy fejlődő differenciáló folyamat, mely a tárgyi, beszédbeli, földrajzi, számolási és életismereti momentumokat rendre tisztázza és érleli. Természetes beszédfejlesztésre törekszik, amennyiben az ép érzékű gyermek anyai iskoláját törekszik utánozni. Folytonos szájról olvastatással tanulnak beszélni a tanár és tanítvány közös élményein. Minden rendszereségtől függetlenül a pillanatnyi beszédszükségletet elégíti ki. A beszéd a kölcsönös megértés eredménye. Népiesen beszéltet, félelem, habozás nélkül, mert nem törekszik azonnali „eredmény“-re. A nyelvalkatani oktatást mellőzi. Querll rendületlen nyugalommal és kitartással rendelkezik. Növendékeinek mindegyike szellemileg, beszédbelileg úgy fejlődhetik, amint akar és amint egyéni képességei szerint fejlődnie kell. A kényszert nem ismeri; a nyelvérzék az első beszéd folyamán, minden grammatikai béklyótól menten fejlődik. A szerzett beszédképesség nem vész el. A jövő feladata az oktatást az anyai iskola módszerének megfelelően átalakítani. A beszéd értelmét, jelentését illetőleg, kezdetben a hozzávetőleges megértéssel kell megelégedni, mert a teljes megértés a gyakorlat és alkalmazás terméke. A gyakorlatban és alkalmazásban rejlik az az anyai iskolai lényege.

Az önálló írásbeli kifejezés próbaköve a szerzett beszédképesség fokának és a szellemi beszédbeli iskolázás legjobb eszköze.

A megszólaltatás munkájának, az erők gazdaságos felhasználásával kell célhoz érni és a növendéket az értelem kihámozásában, beszélgetésben és az olvasásban mindig önállóbbá tenni.

Három feladatot állít a jövő elé: 1. az anyai iskolát 2. a tanári családi internátust 3. a teljes akadémiai képzést.

VI. Völker—Sopron.**

A siketnémák kiejtés-tanításáról.

A beszéd fiziológiai lehetősége nemcsak a beszélőszervek épségén, hanem azok gyakorlottságán is múlik, miért is minden tevékenységünknek a technikai nehézségek kiküszöbölésére kell irányulnia.

A beszéd technikai részét úgy oldjuk meg, ha a siketnéma hangjait egyenként fejlesztjük ki.

Ami most már a beszédszervi és hangoztatási gyakorlatokat illeti, nem szabad erőltetni a munkát. A legfontosabb szerepe van a játéknak. Játék folyik

* Blätter ... 1924. 3. sz. Referatum Querll-Lipscse gyakorlatáról.

** Magyar Siketnéma Oktatás 1922., 3—6. sz.

az iskolában és az udvaron. Az osztályvezető a gyermekekkel tart és figyel. Ha értéket fedezett fel, azt meg kell fognia, úgy, hogy a gyermek észre se vegye, hogy oktató munka központjában áll.

A természetes hangmagasságot, a csengést itt kell elérni. Ezután következik a hangoknak oly időtartalmú állandó kiejtése, mint amilyen a hosszúsága a magyar nyelv szavaiban. Három hangunk lévén, következik az összekapcsolás. Elvünk: amit jól és helyesen mondottunk ki, azt mondassuk ki jól, helyesen és gyakoroljuk be a hangézés eléréséig. Követelése az, hogy a szavak, tiszta hangok szabályszerű kapcsolásának eredményei legyenek. Megdönthetetlen igazság, hogy alaposan kidolgozott, kicsiszolt részeket könnyebben és művészebben lehet összeállítani, mint az érdes darabokat. A jó kiejtésű siket gyermekek jobban tanulnak meg beszélni, mint a rossz kiejtésűek. Ügyeljünk arra, hogy a hang alkotó elemei kellően összeolvadjanak.

Az oktalan levegőpazarlást meg kell szüntetni. A kapcsolatok, a tagoltság feleljenek meg a nyelv törvényeinek. A szóban és a mondatban a kellő helyen legyen meg a hangsúly.

A siketnéma gyermeknek ezután észközt kell teremteni, hogy gondolatait széttagolja, a gondolat logikailag fontos elemét kiválassza és 1—2 szóban kifejezze. A kifejezési mód szegényes volta hovatovább a tanultak arányában tágul, úgy formai, mint tartalmi tekintetben.

A technikai rész kiművelésével, a kifejezési készség megadásával elfogjuk érni célunkat. A kiejtés tanítás idejét a II. tanévre is átmenő időtartamban állapítja meg.

VII. Lett-Kecskemét.*

Arra szoktatja a növendékeket, hogy megfigyeléseiket, élményeiket és a napi eseményeket a már ismert szavakkal amennyire tudják, önállóan kifejezzék. Csak azokat a közléseket fogadja el, amit a gyermek részben legalább szóval képes kifejezni. Eleinte tőszavakkal beszélnek; csakhamar megtanulják a gyakori ragokat is használni.

Az ilyen tökéletesen megértett tartalom önálló kifejezésének folytonos próbálgatásaival tanulja meg legbiztosabban a siketnéma a nyelvet.

Amit nem tudnak kifejezni, vagy ha elhibázzák a nyelvalakok használatát, azt nekünk kell megfelelő szemléltetés mellett kiegészítenünk, helyettesítenünk.

Ami önként fakad a gyermek lelkéből, vagy ami iránt legalább is élénken érdeklődik, annak önálló elmondására fordítsuk a beszédtanításra szánt idő legnagyobb részét. Ezek megismerése ép oly szükséges, mint a tanterv tartalmi anyagáé.

Ilyen beszélgetések mellett a tantervben előírt anyagot is könnyen elvégezhetjük.

A növendék önkéntes megnyilatkozása és az ismert kifejezések felhasználása által a gyermek szellemi öntevékenységre való készségét korán fel kell ébreszteni és teljes mértékben kiaknázni.

* Magyar Gyógypedagógia, 1923., 4—6. sz.

A gyógypedagógiai tanárképzés ügye és annak kihatása oktatásügyünk belső és külső fejlődésére.

Tanáregyesületünknek keletkezése óta egyik legfontosabb kérdését képezte a tanárképzés ügye, amely különösen az „egyesítés“ óta van állandóan napirenden. Az általános kultúra rohamos fejlődése különösen a legutóbbi 4—5 évtizedben a mi berkeinkben azzal az örvendetes ténnyel járt, hogy intézeteink száma megsokszorozódott; az élet- és munkai igények emelkedett nívója fokozottabb haladásra készítetett tanárt és tanítványt egyaránt, hogy az életversenyben felülmaradjon, az általános pedagógia úgy az elméletben, mint a gyakorlatban virágkorát éli és fejlődésének magaslatáról meleg fénysugarakat bocsát szét: specializálódik. A gyermeki pszichológia empirisztikus kutatásai, a nyelvkutatástan és fejlődéstan, valamint az örökléstan igazságaiból új szövétnyek gyúlnak ki az általános és a speciálpedagógia mezein. Sok más új szövétnek is bevilágít egy-egy területet, amelyek a társadalmi lét, szociális érzés, a lelki és testi életjelenségek, a technikai fejlődés kiapadhatatlan forrásaiból merítenek. Lázás munka, lázas kutatás és élet mindenfelé! És ez a láz rendkívül jellemzően jelentkezik, sőt nagy alkotó munkában a mi intézményeinkben is erősen lüktet. Csak röviden legyen szabad vázolnom azt a nagy speciálpedagógiai lendületet, amely *Ranschburg, továbbá Lamarque, W. Stern, Brockdorff*, stb. *filozófusok* hatásaként és a fonetikai laboratóriumok (főként hamburgi) tapasztalati kísérletei nyomán a siketnémák nevelése terén jelentkezik és megkülömböztethetőleg 3 főirányt jelez: 1. *Schneider—Braunschweig* és hívei a jel célszerű értékesítéseért küzdenek a siketnémákhangbeszéd tanításában a fogalommagyarázásnál; 2. *Malisch-Ratibor* a kezdő-hangbeszéd tanításnál teljesen új csapásokon halad, a szintetikai eljárás helyett a beszédegészekből kiinduló analitikát űzi; *Querll—Leipzig* pedig az anyaiskola mintájaképpen kívánja az intézetek megreformálását. A párisi és lipcsei intézet fonetikai laboratóriumot szervez a hangélet jelenségeinek kikutatására. Legyen szabad itt rámutatnom még arra a nemcsak kiválóan érdekes, de mély igazságokat tartalmazó tanulmányra is, amely *dr. Ranschburg Pál* egyet. tanár, a gyógypszich. laboratórium vezetőjének tollából a „Siketnémák és Vakok Oktatásügye“ f. é. ápr.—jún. számában látott napvilágot és amelyben a siketnémák számolóképeségéről és számtani gondolkodóképességéről ad személyes vizsgálatai nyomán hű képet, de amely világosan arra is mutat, mit lehetne e téren még elérni. Egy mély és még kiaknázatlan bányát tár elénk! Végül még csak arra a közismert megállapításra óhajtok rámutatni, hogy: A siketnémák és vakok nevelésoktatásügye a legmélyebben szántható pedagógiai talaj, de csak az vágjon talajába új barázdákat, aki alapos és teljes szellemi és fizikai felkészültséggel bír. Ettől a felkészültségtől függ oktatásügyünk és védenecink jövője! Ezt a szellemi és fizikai felkészültséget a legtöbb állam a tanárképző korszerű megreformálásával és állandó továbbképző tanfolyamok

megszervezésével biztosítja. Így a szászországi önálló siketnémaint. tanárképzés 5 évig tart és az egyetemmel kapcsolatos. A francia tanárképzés 3 éves és az egyetemmel kapcsolatos, amelyhez még egy 2 évi gyakornoki minőség járul. Az angol szintén önálló siketnémaint. tanárképzés 4 éves és egyetemi tanulmányokkal kapcsolatos. Berlinben évente nyári továbbképző tanfolyamokat rendeznek az ottani egyetemen siketnémaint. tanárok számára a pszichológia, filológia, filozófia, az érzékszervek élet- és bonctana stb. köréből. Romániában gyógypedagógiai 4 éves és egyetemi tanulmányokkal kapcsolatos, de szakokra osztott tanárképzés van. A lengyel tanárképzés egészen új, a sürgős tanár-szükséglet miatt egyelőre két éves gyógypedagógiai, de szintén szakokra osztva. Oly értelemben egyesített tanárképző, mint a milyen a miénk, mely a 3 évi tanulmányi idő alatt egyszerre 3 különböző speciálpedagógiai ágazatra képesít, sehol sincsen.

Évtizedek óta a tanárképzés kérdése ügyünknek legfontosabb problémája.* Ennek az egészséges kiépítésétől és fejlődésétől függ ügyünk jövője: a tanárképző tudományos színvonalának a biztosítására tartatja meg velünk ügyünknek elismert európai nivóját. A tanárképzés megreformálásának a kérdése ezidő szerint újból a homloktérben áll. Természetesnek kell ezt vennünk, mert mai szervezetével és tanulmányi rendjével mi nem látjuk eléggé biztosítottnak azt a célt, hogy belőle tudományosan, alaposan képzett apostolokat nyerhetnénk ügyünknek. Másrészt pedig külső előkelő körök részéről oly mozgalom indítatott meg, amely tanárképzőnk tanulmányi rendjébe új studiumoknak a bevezetését célozza. Nevezetesen 1924. nov. 12-én Rottenbiller Fülöp igazságügy-miniszteri államtitkár elnöklése alatt ankét volt, amelyen résztvettek: Molnár Gyula táblabíró, Gangel Ödön törvysz. tanácselnök, Tóth Béla min. tanácsos Tóth Zoltán igazgató, dr. Ranschburg Pál egyet. tanár, Berkes János és Éltés Mátyás igazgatók, Schreiner Ferenc, Michels Fülöp és Horváth Kálmán tanárok. Ez az ankét azzal foglalkozott, hogy a gyógyped. tanárképzőn egy kriminálped. tanszék állíttassék fel. A tervezetet Tóth Z. ig. ismertette, amely 3 irányú: az erkölcsi fogyatékosokra vonatkozó büntetőjogi ismeretek, a pedagógiai rész és a gyakorlati rész. Ugyanez az ankét felkérte a Magyar Gyógyped. Társaságot, hogy idevonatkozó adatait a tanszék felállítása tervének kidolgozása végett bocsássa a tanárképző igazgatóságának rendelkezésére. Abból a tényből, hogy a tanárképző igazgatója maga dolgozott ki egy előzetes tervezetet, hogy a M. Gyp. Társ. már adatokat is gyűjtött e célra, egy ankét foglalkozott a kérdéssel, nyilvánvaló, hogy a tanárképzés kérdése komolyan újból szőnyegre került. Köztudomású, hogy már a tanárképző tanári testülete is behatóan foglalkozik a reformkérdéssel. Egyesületünk bizonyára örömmel hallja, hogy a reformálás munkája megindult és még nagyobb leend öröme, ha a reform tanárképzőnknek oly szervezetet adna, amely annak nemcsak főiskolai

*Lásd: M. S. O. 1918. évf. 1—3. sz. 60—62. oldalon „A siketnémaint. tanárképzés irodalma.” 1923. évf. III. sz. 2—4. old. és 1923. évf. 11—12. sz. 12—15. old.

autonomikus jellegét, de tudományos színvonalát is méltóképen és szükség-szerűen biztosítaná. A középiskolai tanárok képzésére és képesítésére vonatkozó 1924. évi törvényjavaslat indoklásában azt mondja a kultuszminiszter úr: „Az egyes iskolatípusok szervezete és tanterve csupán üres keret, melyet csak a szaktárgyaiban és a tanítási gyakorlatban kellően képzett s hivatásáról tudatos tanár képes lélekkel megtölteni. A jó középiskola a jó tanárképzésen alapul“. Aranyigazság e megállapítás, logikus és egyaránt, vagy talán sokszorta inkább érvényesíthető a mi tanárképzésünkre is.

Amidőn a jelen alkalommal szóvá teszem a tanárképzés ügyét, azzal nemcsak Egyesületünk munkás multjához maradtam hű, de kötelességet is vélek teljesíteni a gondjainkra bízott ügy érdekében. A siketnémák és vakok ügyének fejlődését és önmagában való specializálódásának, tudományos és gyakorlati haladásának mai kereteit a mai tanárképző szerény véleményem szerint nem tölti be egészen, átforrnálásra, kibővítésre van szüksége. Így szükséges, hogy ezzel a kérdéssel ismét behatóan foglalkozzunk, sőt azt állandóan napi-
renden tartsuk és mi is hozzájáruljunk tanárképzőnk új épületének a megépí-
téséhez, mert: benne él ügyünk és a magunk jövődjé!

A tanárképző igazgatóját megkértem arra, hogy annak idején, ha a tanári testület az ő javaslatát megtárgyalta és az konkrét alakot ölt, hozzászólás végett küldje meg Egyesületünknek, hogy alkalmunk lehessen gondolatainkat ekkor is idején kifejtteni, az építésben így is közrehatni. Ezt Tóth igazgató készséggel ígérte. Fölötte szükségesnek tartom azonban már most, hogy nagy általános-
ságban egyes kérdéseket megvizsgáljunk és ezekre úgy a kultuszminisztériumnak,
mint a tanárképző tanári karának figyelmét felhívjuk.

A tanárképző megreformálásának nagy kérdésénél különösen az alábbi szempontok veendőek tekintetbe: I. Maga a növendék, a tanárjelölt, az osztály-
vezető tanár, a főiskolai tanár és valamennyivel kapcsolatban a speciális nevelési és tanítási eljárás, valamint azok a tudományágak, amelyek e speciális eljárásnak nemcsak a követésére, hanem újabb tudományos kutatásokra is képesítenek.

II. A tanárképzőnek és a gyakorló iskolának szoros együttműködése, egymás kiegészítése, egy szemináriumi gyakorlati rendszer beillesztése.

III. A szaktudományokban való elmélyülés, kutatás lehetővé tétele pszicho-
lógiai és fonetikai laboratóriumok megszervezése és úgy a tanárképzésnek, mint a működő tanárok továbbképzésének a szolgálatába való állítása. A szakokra való osztódás.

IV. A főiskolai autonomikus szervezet megadása.

Ezeokról a kérdésekről nagy vázlatban szeretnék egyet-mást elmondani.

I. Általában a siketnéma gyermek beszédtanulását az épérzékű-anyanyelvén beszélő-gyermek idegen nyelvtanulásával szokták összehasonlítani. A normális magyar gyermek a középfokú iskolában németül tanul. A siketnémát, akinek a jelnyelv az anyanyelve, mesterséges úton megtanítjuk a hangok és azok

kapcsolatainak a kiejtésére, és csak ezután építjük fel a nyelv egész komplexumát. Lássunk egy kis párhuzamot a két nyelvtanítás között: az érzékű, aki idegen nyelvet tanul, már előzőleg teljes birtokában van anyanyelvének. Az idegen- és az anyanyelv között nincs elvi ellentét, mindkettő hangzó nyelv, ugyanazon hangelemekből állanak és grammatikai-logikai felépítésükben sem élesen szembenállók. A beszéd felfogásánál és reprodukciójánál ugyanazon érzésterületek, motorikus szervek, tehát ugyanazon agycentrumok és idegutak működnek. Másként áll ez azonban a siketnémánál a jelbeszédes-anyanyelvvel és a megtanulandó hangbeszéddel kapcsolatban. Az agycentrumok és idegutak itt különbözök. A hallás érzékszerve nála hiányzik. A jelnél utánzó mozgások a kifejezési eszközök, a hangbeszédnél hangbeszédmozgások és hangelemek; a jel konkrét, a szó absztrakt jellegű; a jel — mint kifejezési egység — csak általános jellemvonásokat jelöl meg, szóviszonyításra korlátozottan alkalmas, míg a hangban a legpontosabb tagoltság, koordináció és élettelses relatívitas jelentkezik. Ha még hozzávesszük azt, hogy az idegen nyelvet tanuló normális gyermek kifogástalanul uralja hangadó szerveit, a szó és tárgy közötti asszociáció elevenen él lelkében, hogy van nyelvérzéke és beszédkedve, valamint, hogy *siketnéma tanítványainknál mindezek hiányzanak*, úgy világosan látható az a sokkalta nehezebb, fárasztóbb út, amelyet a siketnémák beszéd- és nyelvtanításánál követnünk kell, de áttekinthető ebből az egy körülményből az is, hogy élettani, lélektani, nyelvtudományi szempontból mily teljesen speciális területeken mozog a siketnémák szaktanára. A középiskola nyelvtanárának az egyetemi tanulmányi rend mindent megad, amire szüksége van az idegen nyelv tanításához, pedig aránytalanul könnyebb területen dolgozik, mint a siketnémák tanára. A kultuszminiszter úr előbb idézett indokolása reánk is vonatkozik, mégpedig a gondolat legmélyebb értelmezésében: a jó siketnémainitézet a jó tanárképzésen alapul.

Úgy érzem, hogy az előbb vázlatosan kifejtett beszéd- és nyelvtanítási probléma szinte önmagától világít reá oly nagy szükségletekre, amik ezideig vagy nem szerepelnek tanárképzőnk tanulmányi rendjében, vagy csak hézagosan. Ez az egy legnagyobb probléma megvilágítja azt a nagy kérdést, mi kell a gyermeknek, mit kell a tanárjelöltnek tanulnia, mily nagy és speciális pedagógiai területet kell az osztályt vezető tanárnak felszántania és mely tudományágakat kell a főiskolai tanárnak még előadni és azokban kutató munkát végezni, hogy azt a hivatásáról tudatos tanár képes legyen lélekkel megtölteni, a néma ajkak megszólaltatására.

II. A speciális szaktanítás methodikájának és a siketnémák és vakok nevelése tudatosságának, mélységeinek, nehézségeinek, de egyben nagy szépségének a megismerhetése és lehetően alapos elsajátítása végett immár elődázhatatlan szükségesség egy szakpedagógiai szeminárium beillesztése a főiskolai szervezetbe, amelynek azonban a gyakorlóiskolai hospitálások képeznek a gerincét.

III. Az I. alatt vázolt beszéd- és nyelvtanítási probléma — egy a sok

közül, de mindenesetre a legnagyobb probléma — megvilágítja azokat a szükségességeket is, amelyek a siketnéma-oktatásügy korszerű kifejlesztéseért multhatatlanul beállítandók a tanulmányi szervezetbe és művelendők. Siketnémát tanítunk a hangbeszédre és a magyar nyelvre és tanárképzőnkön nem adják elő a tüzetes magyar nyelvtant, nem foglalkoznak a nyelv kutatás eredményeivel. A gyermeki nyelvfejlődéssel, amelynek forrásából pedig nekünk is alaposan és mélyen kellene táplálkoznunk, oly tudósok foglalkoznak mint Wundt, Meumann, Stern stb. Különösen a Stern házaspár empirikus kutatásai fedtek fel kiválóan értékes megfigyeléseket e téren. A nyelv kutatással együtt a mai pszichológia, főként gyermekpszichológia, a fiziológia és örökléstannak az ügyünkkel kapcsolatos mélyszántású művelése szükséges, mert e tudományágak alapos művelése és hasznosítása nélkül kiszáradna a mi szép pedagógiai mezőnk. A németek stb. évek, sőt évtizedek óta művelik ezt a kincses területet, amelynek eredményeit már a gyakorlatba is bevitték (Schneider, Malisch, Querll stb.). Az a hatalmas lendület, amely külföldön a siketnémák ügye terén úgy tudományos mint gyakorlati szempontból él és dolgozik, e tudományágakból táplálkozik bőségesen.

Ugyancsak ezzel kapcsolatban kell rámutatnom arra is, hogy véleményem szerint a mai egyesített gyógyped. tanárképző nem képes sem tanulmányi idejénél, sem rendjénél fogva a siketnéma-oktatás tudományos szükségleteit teljesen kielégíteni, a tudatos gyakorlati methodikai és nevelési készséget biztosítani. A tanárképző megreformálásának az egyesített képzőnek szakokra való osztásában, valamint a tanulmányi időnek 4 évre való felemelésében is meg kell nyilvánulnia. Nyelv kutatástani, pszichológiai, nyelvészeti tan-székeknek, pszichológiai és fonetikai laboratóriumnak, szakpedagógiai szemináriumnak a felállítása korszerű és multhatatlan szükségesség, már pedig a jelenlegi túlterhelt tanulmányi rend a régieket sem bírja kellően ellátni. Elkerülhetetlenül indokolt és időszerű a tanárképzői studiumoknak szétválasztása, hogy a jelöltek tudományos és gyakorlati kiképzése egy-egy választandó főszak-mában valóban alapos legyen. Oly mélyen szántható a mi oktatásügyünk területe, hogy a tanulmányi energiáknak egészen más — bár hasonlóan mély és fontos — szakoktatási területekkel való megosztása a mi ügyünket veszélyezteti. A differenciálódás az egészséges fejlődést, az alaposítást szolgálja és ezt szolgálja a 4 évi tanulmányi idő is, mert oly tág az elméleti tudomány-ágazat és oly mély a methodika bányája, hogy azt megnyugtatóan művelni nemcsak 4 év, de egy egész élet kevés hozzá.

IV. Végül egyik legtermészetesebb és legelemibb kívánságunkat az képezi, hogy tanárképzőnk a valóságban is a többi főiskolákkal azonos színvonallal és autonomikus szervezettel ruháztassék fel. Ennek bővebb indokolásától felmentve érzem magam, hiszen oly természetszerű az, hogy főiskolának főiskolai szervezete legyen. Minden tekintetben ugyanaz az önkormányzati jog illesse, amilyent a rajztanárképző, az erdészeti és bányászati főiskola bír. Necsak óra-

adó, de rendes, kinevezett főiskolai tanárai is legyenek, akik más elfoglaltságtól menten, egyedül csak tárgyak tudományos művelésének szentelhessék tudásukat, erejüket és idejüket. De a teljes főiskolai szervezet a mi erkölcsi értékünket is emelendi, közvetve pedig ügyünk és sorssujtotta embertársaink javát melegen szolgálja. Mostoha gyermek voltunk immár 3 évtizede, most sem kívánunk kedvenc lenni, csak szeretett gyermek, aki az igazságosság és méltányosság megnyugtató érzését áhítja.

Legyen szabad még a Siketnémák és Vakok Tanárai Országos Egyesületének a következőket javasolnom:

Kérje meg az Egyesület a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Urat arra, hogy

1. a gyógypedagógiai tanárképző jelenlegi studiumai mellé már a jövő iskolai évtől kezdve külön tanszéket szervezzen a) a tuzetes magyar nyelvűtan és nyelvkutatástan, b) az általános és gyermekpszichológia, valamint a filozófia, c) az örökléstan számára.

2. A tudományos kísérletezések eszközölhetésére szervezze meg a siketnéma- és vakügyi pszichológiai-pedagógiai laboratóriumot, a fonetikai laboratóriumot és a szakpedagógiai szemináriumot.

3. A gyógypedagógiai tanárképzőn vezettesse be a szakrendszert, a tanulmányi időt négy évfolyamúvá bővíttesse ki.

4. A gyógypedagógiai tanárképzőnek adjon ténylegesen is főiskolai szervezetet, a többi főiskolákkal azonos autonómiát. Szervezzen önálló főiskolai tanári állásokat.

Körülöttünk minden fejlődik. A fejlődés életet, a stagnálás halált jelent. A siketnémák és vakok magyar ügye élni akar!

Schulmann Adolf.

A nagyothallásról.

Irtta: *Séra Lajos.*

(Folytatás.)

A jelbeszéd használata — amennyire lehetséges — kerülendő s csak a természetes egyszerű taglejtések használandók. Ha a tanuló nem érti meg az elmondottakat, úgy azt más formában ismételjük meg előtte, s ha így az elmondott dolgot felfogja illetve leolvassa, úgy az eredeti szót vagy mondatot még egyszer megismételjük s felhívjuk figyelmét a nem értett szó különleges szájmozgásaira, amely tulajdonképen a nehézséget okozta. Pl. „Újságot olvastam.“ Ha nem tudta leolvasni a tanuló, úgy megmutatom az újságot és kérdem: „Mi ez?“ Azután újra ismétlem az előbbi mondatot. Vagy: „Hány óra?“

„Megállt az óra.“ stb. A mondatokat célszerű többféle formában feladni, hogy így a szórend változása folytán a szavak sorrendje más-más elhelyezést nyerjen.

Rövid mondatokat, illetve szólásmondásokat azonban sohasem bontsunk fel, mert ezek illetően használata többet ártana, mint használna. Tanítási órák alatt a tanár lehetőleg gyenge hangon vagy hangtalanul beszéljen s egy óránál hosszabb időt leolvasásra ne fordítsunk, mert az erős figyelés elfárasztólag hat a tanulókra. Szellemi kimerülés és álmoság a vége a túlhosszúra nyújtott munkának. Az elvégzendő anyagnak úgy kell összeállítva lenni, hogy az főleg a látási készséget gyakorolja és növelje. Az egyes rokonalakú és rokonértelmű szavak leolvasásánál mindig fel kell a növendékek figyelmét hívni az ajak-, állkapocs- és nyelv állására. A szavak magánhangzóinak elsorolása is megkönnyíti a kombináló képességet s így a gyors leolvasást is.

Minden nehezen hallónak célja főleg az, hogy azoknak beszédjét tudja leolvasni, akikkel naponként érintkezik vagy összeköttetésben van. A tanuló legyen éber, figyelmes a tanulás ideje alatt. Nagy segítségül szolgál az alkalmi tükörbeszéd-gyakorlat is, melyet az iskolán kívül is gyakorolhat a tanuló. A tükörből való olvasásnak még egy nagy előnye az, hogy valamely jellegzetességet jól megfigyelhetünk, amikor is ezen jellegzetességek mélyebben bevésődnek az emlékezetbe és megkönnyítik a további leolvasás tanulásának gyakorlását is. Élénkítő hatást érünk el még számoknak-, pénzösszegeknek-, napoknak és dátumoknak ismétlésével is. Befejezésül még megemlítem, hogy az angolok egy-egy oktatási órát hat csoportra osztanak be és pedig:

I. rész: Egy vagy két mássalhangzó és magánhangzóval kezdődő szó gyakorlása.

II. rész: Számok gyakorlása kiválasztás szerint.

III. rész: Igeragozási példák.

IV. rész: Rövid parancsok és kifejezések.

V. rész: Számok elmondása a sorrendre való tekintet nélkül.

VI. rész: Rövid mondatok a tanult szavakból, esetleg közmondások.

A létért való nehéz küzdelemben a nehezen hallók hallási hiányuk miatt akadályokba ütköznek, amelynek elhárításához vigaszt, enyhülést csak a szakbeli oktatás adhat. A nagyothallás különböző fokozatait nem lehet oly könnyen meghatározni, mint a teljes siketséget vagy vakságot. A nagyothallás aránylagosan ritkán veleszületett baj, mert az életkor bármely szakában bekövetkezhetik s így a nagyothallás fokozata is különböző lehet. A nagyothallóknál a hallási benyomások többé-kevésbé hiányosak, s így a hallási központba a fül csak nehezen — erősebb kiabálás, hallócső vagy erre a célra szolgáló különféle egyéb, furcsábbnál-furcsább készülékek útján — vagy alig-alig szállít hallási benyomásokat. Igazi hallási benyomásokról alig beszélhetünk tehát a nagyothallóknál. Előfordul az, hogy a beszédet a fül a kiabálás vagy erős hangoztatás után elszállítja 1, 2, 3, egész $7\frac{1}{2}$ méter távolságból a hallási központba, de ennél távolabbi hallásmaradványok már oly gyengék, hogy

evvel foglalkozni pedagógusnak szinte nem érdemes (némely fül magas hangokat 2—3 méter távolságból is felfog, alacsony hangokat viszont csak közvetlen közélről vesz észre és viszont).

Nagyothallásról — *első fokon* — akkor beszélhetünk, ha a fül csak erősebb és megerőltető figyelés után, vagy a fentemlített fokozatokban veszi észre a beszédet.

Az egészséges fül 20—25 méter távrolól is meghallja a susogó beszédet, de ép hallásúnak mondhatjuk azt is, aki csak 6—8 méter távrolól hall. Az átmenet a szabályszerű hallásról a nagyothallásra oly észrevétlen, hogy sok esetben jó hallásúaknak tartják magukat olyanok is, kik alapos vizsgálat meg-ejtése után nagyothallóknak minősítettnek. Ez az ok, amely miatt nem lehet pontos statisztikát összeállítani a nagyothallókról!

Ha a nagyothallást pszichológiai szempontból vizsgáljuk, azt találjuk, hogy ez esetben az akkusztikai benyomásoknak nem nagy tömege jut el a hallás központjába; ha esetleg eljut is oda, alig veszi tudomásul azt a centrum s így meg nem rögzödvén a nagyothallók szellemi képzetei a teljes érzékűek képzetei alatt maradnak, ami az asszociáció- és apperceptiális készséget hátrányosan befolyásolja s így a tudat hangbeli benyomások hézagai folytán tökéletlenebbé válik az érzékűekkel szemben. Mentől súlyosabb a nagyothallás, annál inkább válik a nagyothalló belső és külső világa némává.

A hallás szervét általában a kedély érzékének tartják, amelynek lassú elvesztése *fokozatosan* kedélytelenné, majd idegessé teszi a nagyothallót. A kedély hiánya szüli azután az akaratgyengeséget és a hiányos szellemi fejlődést.

A korábban nagyothallókká váltak látják, hogy az életben mindenütt hátra maradnak s mindenhova későn érnek el s így lassan-lassan elvesztik akaraterejükét; bizalmatlanokká válnak s letörnek az élet és az emberek könyörtelen harcában.

A fonetikus beszéd a hallási benyomások következménye s minthogy e benyomások a siketeknél és nagyothallóknál hiányzanak vagy hiányosak, rendszerint némaságra vezetnek.

Egyedül a csekély hangmaradványok nem képesítik az embert folyékony beszédre. Erről csak az esetben beszélhetünk, ha a még meglévő hallási maradvánnyal az akkusztikai, motorikus és optikai pályák segítségével hívásával felépítjük az értelmes, helyes és hangsúlyos beszédet.

A nagyothallók beszédjében leküzdendő legszembetűnőbb akadály a magán- és mássalhangzók helyes képzése s ezek összefoglalása, a hangszínezet és végül a dallamos beszédkézség elérése.

A magánhangzók közül könnyen felcserélhető i-e, o-u, ü-u, o-ö; részben azért, mert képzési formájuk megegyezik, vagy mert csak az egyiket hallják a kettő közül. Itt nyílik tág tere a kombináló képesség kihasználására.

A nagyothallók lefokozott hallásuk miatt ki vannak zárva sok életörömből (zene, ének, hangverseny, színház, sok játék, felolvasások stb.), s ha mégis

részt vesznek ezeken, úgy még jobban érzi és fájlalja nagyothallását. Megérthető tehát, hogy sok nagyothalló a pihenés idejét — különösen a hosszú téli estéket — ürességüknél fogva magára nézve fájdalmas szenvedésnek tekinti. Vallási épülése is hiányossá válik, mert nem hallja az egyházi éneket, az éneklő és szónokló papot. Kétszeresen fájdalmas néki a kenyérkereseti pályákon való mellőzése...! Felmerül tehát az a kérdés, hogy nem lehetne-e a nagyothallást valamely alkalmas hallókészülékkel javítani?... Ha a gyengénlátást szemüveggel megjavíthatjuk, miért nem lehetne ezt a fülre alkalmazott erősítő hangfelvevővel a nagyothallást is javítani?... A fül sokkal bonyolultabb valami, mint a szem. A fonetikus beszéd sokkal bonyolultabb összetételű, mint a fény-sugár szülte látási kép! A nagyothallást előidéző fizikai okok is többfélék, mint a lencse-, stb. elváltozásai.

Az eddig piacra került hallókészülékek a hangot megerősítve szállítják a beteg fülbe ahelyett, hogy a természetes hangszínezetet s erősséget keltenék ott. 4—5 fokban még külön is erősítenek ezen eléggé kis helyet igénylő halló-apparátusok, de ezen túl nem engedelmeskednek. Hibájuk e készülékeknek még az is, hogy közvetlen közel kell mindig a hangforrásnak lenni a hangfelvevő előtt s messzebb távolságból s különböző irányból egyáltalában nem hangszállító képesek s fő-fő hibájuk az, hogy a mellézközejeiket torzítják s ezenkívül túl drágák. Lehet, hogy az audion lámpák tökéletesítése folytán e téren is csodás eredményeket fogunk még elérni! Ily irányú kísérletekkel Dr. Bárczy Gusztáv és szerény személyem is foglalkozik. Ez irányú kísérleteink azonban nagyon lassan haladhatnak előre, mert — sajna — anyagi jövedelmeink nem fedezik a költséges kísérletek sokféle kiadásait.

Ezidő szerint tehát nem áll más eszköz rendelkezésünkre, mint a hallási gyakorlatok, a szájról való leolvasás és a fonetikus írás gyakorlása és alapos megtanulása. Így például: a hangok megkülönböztetése, suttogás, hang észrevése, tárgyak hang utáni felismertetése, az egyforma hangok és szavak, rímek tudatos tétele, a ritmus felfogása és utánzása, végül a hangsúlyos, dallamos beszédalképzés gyakorlása stb. A hallási gyakorlat segédezköz csupán s az igazi célt elérő eszköz azonban a szájról való leolvasási készség tökéletes kiépítése; azonban ez utóbbi sem állítható egy sorba a tökéletes szemüveg segítő és enyhítő munkájával.

A szájról való leolvasásnál a beszéd külső megnyilatkozását fogjuk fel s nem veszünk tudomást a mélyebben keletkező hangról magáról, a hangkapcsolásokról, az iny-és nyelv helyzetéről, noha ez utóbbiak felfogását a különleges fonetikus betűtípusok szemléltető alakjai megkönnyítik. Nem tudhatjuk vajjon a hang vagy zöngé magasan, mélyen vagy középszerűen, orrhangon vagy tisztán hangzik-e? Megnehezítik a leolvasást általában a megvilágítás, a gyors beszéd és egyéb más apróbb körülmény. Még a legtökéletesebb leolvasás is nélkülözi a legideálisabb követelményt, a hangérezést. Egy kedves hangú beszéd lélekteli élő szinpadai összjáték, míg a leolvasás csupán egy hangtalan

— zenekiséret nélküli — néma mozgókép. . . amely még mindig jobb mint az örökös némaságra kárhoztatott ajak magárahagyatottsága!

Aki megérti szívével és lelkével azt a sok gyermek-panaszt, aki ismeri a szülők ezer baját, aki feltudja fogni a mai nehéz gazdasági helyzetet, aki látja a köz erejének leromlását, aki maga is érzi az elvesztett életörömet, az megtudja érteni a nagyothallás szomorú kálváriáját is!

Magyarországon van annyi nagyothalló, mint amennyi siketnéma s az előbbiek mégis hátrányban maradnak az utóbbiakkal szemben. csak azért, mert a fogyatékoság kevésbé feltűnő!

Bátran merem állítani, hogy a nagyothallók oktatása van olyan fontos társadalmi és állami érdek; mint a vakok, siketnémák s gyengetehetségűek s hülyék oktatása!

Lehet, hogyha sok-sok évvel ezelőtt a szeszélyes sors nem a vakokhoz, hanem a nagyothallókhoz vagy siketnémákhoz sodort volna, sokat — . . . többet tudtam volna e kemény ugarból felszántani. . . ! !

Boldognak érzem azonban így is magam, mert eddigi szerény munkámmal *világosságot* vittem a világtalanok világába, *segítettem, istápoltam a szellemi kifejlődésben* visszamaradottakat és most *hangot*, derüt, életörömet és megnyugvást adtam s adok a máskülönben némaságra ítélt embereknek.

(Vége.)

A siketnémák előkészítő-osztálya.

Általános erjedést észlelünk újabb időben oktatásügyünk mezején. Minden mozgalom a beszédtanítás eredményesebb tételét célozza. Újabb módszerekkel s intézményekkel törekszünk ama ideális cél felé, hogy növendékeink beszéde folytatkozásukhoz képest tökéletesebb legyen s bárki is megértse őket.

Jobb tanítási eredmény biztosítása végett létesült a magyar siketnéma-oktatás terén is egy új intézmény, az előkészítő osztály.

Örömmel üdvözöljük titáni munkánknak ezt az új menszvárát, de ugyanakkor aggodalommal nézek ennek jövőjébe, hogy úgy leszünk ezzel is, mint a legtöbb modern ujdonsággal. . . . Ott a példa, a siketnémák ovodája. . . . Attól tartok hogy evvel is olyformán gazdagodunk, mint a családját két keze munkájával fenntartó szegény ember az újabb s újabb gyermekáldással.

Bizunk benne, hogy megtermi a maga gyümölcsét, azonban intézeteink belső szervezetének megváltoztatása nélkül (erről esetleg máskor bővebben), aligha teljesülnek várva-várt reményeink, hogy legalább mi magunk legyünk megelégedve növendékeink beszédével.

Node térjünk a tárgyra! A nagym. VKM. miniszter úrnak 156,905/923. sz. rendelete szellemében a szegedi, váci és a bpesti intézet nyitott egy-egy előkészítő-osztályt. Az ideiglenesen életbe léptetett szegedi tanterv szerint az volna ennek a feladata, hogy minden az intézetbe felvett, de különösen a festileg,

szellemileg elmaradt siketnémákat ez elhanyagoltságukból kiemelje, azaz annyira képezze elő, hogy majd az I-ső osztályban minden tekintetben sikeresen megfelelhessenek. Szükségesnek tartom, hogy e növendékek fiatal korára, esetleges fejletlenségére való tekintetből játszi munkával ugyan, de komoly célzattal már itt rakjuk le a kiejtés alapját. Ezért ide, a hangképzés terén kipróbált szakember kell, másképp éppen az ellenkezőjét érzük el. Az előkészítőben a gyermek szellemi képességeinek a fejlesztésére főleg az *értelemfejlesztő* gyakorlatok szolgálnak, kezének ügyesítését különféle foglalkoztató *gyakorlatok* célozzák, testének mozgékonyágát *játék és testügyesítő gyakorlatokkal* segítjük elő, míg az esetleges hallás, valamint beszédmaradvánnyal még rendelkező növendékek hallási fokának, illetve beszéd-törődékének megőrzése, továbbfejlesztése a *beszéd- és leolvasási gyakorlatok* körébe tartozik. Ez utóbbi egyik feladata még az öntudatlanul kiejtett hangok, hangcsoportok megrögzítése is.

Engem a beszédgyakorlatok célkitűzése nem elégít ki.

A siketnémák intézeteinek közismert feladata az, hogy a némát megszóltassák, megadják neki a beszédet, a legtökéletesebb képző eszközt szellemi képességeinek a kifejlesztésére, hogy ezzel az emberi társadalomban méltó helyet foglalhasson el, ezért már az előkészítő-osztályban is minden munka a beszéd előkészítésének a szolgálatában kell, hogy álljon. A különféle tantárgyak szerepe tehát nem az önállóságukban nyilvánul meg, hanem abban, hogy támogatják a beszédgyakorlatokat a beszéd megalapozásában, miközben természetesen fejlődik a gyermek testi és szellemi ügyessége is. Tehát az értelemfejlesztő, foglalkoztató s testügyesítő gyakorlatok, valamint játék közben felszedett bármilyen hangmegnyilvánulásokat, de alkalmilag általunk is megadott gyermekszavakat (mint pl. pá, papa, baba, pipi, mama stb.) és más könnyű szavakat (fel, le, be, ki, te, stb.), valamint egyes primitív mondatocskákat (papa pá, mama jó, baba nevet, stb.) a beszédgyakorlati órán megrögzítjük, begyakoroljuk a gögicsélő gyakorlatok segélyével, az írástól függetlenül. E gagyogó gyakorlatokat is csak játékszerűen űzzük, amíg a gyermeknek kedve telik bennök és nem a megunásig. Csakis ilyen eljárással tehermentesítjük az I-ső osztályt, hogy ne kelljen néha 2 hónapig is bajlódni, míg a kiejtéshez a gyermek szervezetének megfelelő zöngét megkapjuk, akkor tényleg el is végezhetjük az I-ső osztálynak úgyszintén ideálisan kitűzött magas célját, a II. osztályban pedig a növendékek beszédszervezete — az ilyen alaposabb előkészítés folytán nyert biztosabb izomérzés következtében — sokkal könnyebben és határozottabban fog működni s nem kell majd folyton s folyton javítgatni. E gögicsélő gyakorlatok hatása alatt kifejlődött beszédmozgási érzet olyan alapja lesz az artikulációnak, amely körül, mint tengely körül forog a sn. gyermek egész kiejtése. Ezek éppen olyan játékaik a beszédszerveknek, mint a rajzolási, írási előgyakorlatok kézügyesítése az íráshoz, amely utóbbival ugyan eddig se volt soha semmi nehézségünk. Ezt az érzékű gyermeknél körülbelül $\frac{3}{4}$ -től $1\frac{1}{2}$ éves korig tartó beszéd-tanulási folyamatot nem szabad továbbra is figyelmen

kívül hagyni, mint eddig, e mulasztás hiányát nagyon is érezzük az I-ső osztályban. Tehát a gögicsélő gyakorlatok, mint a beszédet valóban előkészítő tényezők képezik én szerintem az előkészítő osztály középpontját.

Lássuk, hogy a gyakorlatban mint használhatók ezek. Például bábuzást játszanak a gyermekek, ringatják a babát, mire én azt mondom nekik elő: „babababa“. Jól-rosszul utánam mondják, de ez nem okoz a szakavatott tanárnak gondot, mert többszöri alkalmi használat s némi érzékeltetés folytán idővel rendes „baba“ szót kapunk. Hiszen ugyanezt teszi az érzékű gyermek anyja is a gögicsélés időszakában és ha értene hozzá, néma gyermekével szemben is megtehetné már 3—4 éves korában. Miért ne kezdhetnék hát meg ezt a munkát a 6 éves siketnémával? Vagy valamelyik rosszkalkodó gyermeket mutató-újjal fenyegetve mondom: „tetetete“, idővel a beszédgyakorlati órákon rendes „te“ szót kapunk. Tehát nem én fejlesztem a hangot, hanem a gögicsélő gyakorlatokkal kapcsolatosan magán a beszéden fejlődik az ki, amint ezt a $\frac{3}{4}$ éves halló gyermeknél tapasztaljuk. Azt hiszem, ezt a végcél bátran kitűzhetjük az előkészítő osztály részére, mert játszva jutunk hozzá.

Mesterséges zöngé fejlesztésére szükség nincsen, hiszen még a született siketnek is van, csak elő kell csalni. A mesterséges, külön lélegzési, leolvasási ajak- és nyelvgyakorlatok már a siketnémaoktatás múzeumában pihennek. Ezeket az alapvető munkákat alkalmilag teljes részletességgel ismertetem a szerkesztőség b. engedélyével. Az eddigi esetleges untatásokért is engedelmet kérek a t. olvasótól!

Még egy — szintén iskolai életünkbe vágó — fontos kérdést vetett fel a fenn hivatkozott miniszteri rendelet az előkészítő-osztállyal kapcsolatban, amikor azt mondja, hogy „az előkészítő-osztály 1—2 évfolyamából az I-ső artikulációs osztályba felment növendék a II. artikulációs osztályba csak akkor vihető át, ha az első osztály tanítási anyagát teljesen elvégezte s úgy kiejtése, mind pedig szó- és mondatkapcsolása, a beszéd tisztasága szempontjából nem kifogásolható.“ Ellenkező esetben ismétli az osztályt. Ez így rendjén is van.

De alapos megfontolást kíván tőlünk ez a mondat: „Megjegyzem azonban, hogy az ilyen módon előkészített és a II. osztályba felvitt növendékek kiejtésének tisztasága, beszédbeli készsége és folyékonyasága tekintetéből támasztható kifogásokért kizárólag az illető osztály főnökét fogom felelőssé tenni s e felelősség alól — a növendékek korlátolt alanyi képességére való hivatkozással magát ki — sem vonhatja.“

Ez utóbbi idézet méltán kelthet aggodalmat minden szakemberben. Ugyanis az I-ső osztályos tanév végén még nem lehet határozottsággal megállapítani a sn. szellemi tehetségét.

Jól tudjuk, hogy az első oszt. munkája nagy részben mechanikai dolog. Ezért célszerűbbnek tartanám, ha az a bizonyos döntés csak a II. osztályos iskolai év bevégeztése után következne be. Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy egyes növendékek az I-ső osztályban egészen jól megfelelnek, mert valamelyes hal-

lásuk van, vagy későbbben siketültek meg s így bizonyos beszédmaradvánnyal rendelkeznek még. Ebből kifolyólag beszédszerveik még mozgékonyak, amiért az I-ső osztály anyagát rendszeren végezhetik el, mert itt inkább a beszéd technikai része jön számításba, ezért artikulációs osztály a neve. De a II. oszt.-ban, ahol az igazi beszédtanítás kezdődik, már nem képesek boldogulni, mert itt tényleg gondolkozni kell, s nem lehet szinte a gépilegességig begyakorolni mindent.

Ebben az osztályban a tulajdonképpeni beszédtanulás már háromféleképpen veszi igénybe a gyermek figyelmét, nevezetesen technikai, tartalmi és alaki irányban. Ezért ne csak az I-ső, hanem esetleg a II. osztályt is ismétlje a tanuló 1—2 évig, amig megerősödik. Az imént elmondottakból az világlik ki, hogy csak a II. osztály bevégzése után ítélni lehet meg a sn. „alanyi“ képességét.

Különben a rendelet maga is sejteti ezt, amikor „II. artikulációs osztály“-ról tesz említést. Így is van ez a valóságban. Az I-ső oszt. főként a hangok, hangkapcsok, szavak artikulációjával foglalkozik, a mondatba csak belekóstol, míg a II. osztály különösképpen a mondatok alaki és tartalmi elemeivel bajlódik.

Gondolkozzunk és mondjunk véleményét az elmondottakról!

Éhling Jakob.

Nemzetközi siketnéma-nevelésügyi kongresszus.

(London, 1925. július 20-25.)

A kongresszus programja.

Hétfő, július 20-án.

10 órakor *Lord Charnwood* elnök, közoktatásügyi vezető, megnyitja az ülést.

A vendégek fogadása.

Viszontválaszok.

A kiállítás megnyitása.

D. u. 2 órakor. Elnök: *Lord Gorell*.

A siketség okai a birodalomban. Azok felderítése, orvosi és pedagógiai kezelése. Előadja *Dr. A. Eichholz*.

A siketnémák oktatásügyének állapota Angolországban. *A. J. Story*.

4-5 óráig bemutatások:

Beszédtanítás, tartja *Nevile k. a.*

A hallási maradványok fejlesztése, bemutatja *Croghan k. a.*

Testgyakorlat, vezeti *Lucy k. a.*

A kezdők beszéde, bemutatja *M. Hare k. a.*

Este 7 órakor. A vendégek fogadása a városházán.

Kedden, július 21-én.

9.30-kor. Elnök *Ő-Eminenciája Bourn cardinális.*

A siketnémák elválasztásának kérdése Dániában és a Skandináv országokban. *Hansen, Nyborg.*

A siketnéma-oktatás állami ellenőrzése. *Prof. Ferreri, Milano.*

11. 30-tól bemutatók:

A haladó növendékek beszédképessége. *Ewening assz.*

A ritmikus munka a született siketnémáknál. *Taylor k. a.*

Hallási gyakorlatok. *Wilkins k. a., Sheffield.*

2 órakor. Elnök: *Ö-Fensége Athol hercegnő.*

A siketnémák beszéde. *Hare k. a.*

A mesterséges beszédtanítás különféle változatai a németnyelvű országokban. *Karl Baldrian, Wien.*

A hangbeszéd akusztikai elemeinek fontossága. *Ernest Aurél, Gevle, Svédország.*

4 órakor. Az Oak Lodge-i és a zsidó siketnémák Anerley-i intézeteinek meglátogatása.

Szerdán, július 22-én.

A Margate-i kir. intézet meglátogatása 9 órától kezdődőleg.

11 órakor. Az elnök és a bizottság fogadja a vendégeket.

A siketnémák magasabb kiképzése. *Dr. Percival Hall, Washington. U. S. A.*

12 órától O. J. White iskolájának megtekintése. Záróvizsga-ünnepély és ebéd.

Csütörtökön, július 23-án.

9. 30-kor. Elnök: *C. P. Trevelyan.*

A hallási maradványok fejlesztése. *Dr. Max Goldstein, St. Louis.*

A ritmikus beszéd. **Ph. Michels, Budapest.**

11. 30-kor bemutatók:

Beszédtanítás. *Mr. Musson.*

A fiatal leányok tánca, vezeti *Yuille k. a.*

A siket-vakok oktatása, bemutatják *Simons k. a.* és *Mr. Barnes.*

2 órakor. Elnök:...

Az első tanítási óra. *Dr. Ottó Taube, Freiderichberg, Schleswig.*

A siketnémák oktatásügye Hollandiában. *Woltjer, Amsterdam.*

4 órakor. A testi- és szellemi fogyatékosok, valamint a vak-siketek Penn-i intézetének meglátogatása.

Garden party.

Péntek, július 24-én.

9. 30 kor. Elnök: *Hy. Miers.*

Hangfejlesztés a siketnémáknál. Felolvasás-sorozat, tartják: *Alvin*

Pope, Trenton, New Jersey; — W. Nelson, Manchester és B. P. Jones, London.

Bemutatók:

Hallás-vizsgálatok. *Dr. Macleod Yearsley.*

A zene szerepe a nagyothallók oktatásánál. *Gilroy k. a.*

A fiúk tornája, vezeti: *Mr. Stannard.*

Csipkeverés, vezeti: *Grenfell k. a.*

2 óraker. Elnök:...

A siketnémának a társadalomba való behelyezése, továbbképzése, munkával való ellátása, vallási és sociális missiók. *Mr. E. Ayliffe.*

A siketnéma-intézeti tanárok nemzetközi szervezkedése. *Sluizer, Amsterdam és M. Thollon, Paris.*

Bemutatók:

A született siketnéma beszéde. Az érző láng használata. *Thompson k. a.*

Az ovodás siketnémák egyéni foglalkoztatása. *Hyde k. a.*

Torna és tánc, vezeti: *Glazbrook k. a.*

7. 30 kor vacsora a Viktória szállóban.

*

A konferenciára és a kiállításra tagsági díjakat nem kell fizetni. A résztvevők díjtalanul kapják a konferencia jelvényét, az útmutatót és az egyéb szükséges tudnivalókról szóló iratokat. A konferencia tagja lehet minden siketnéma-intézeti tanár, tanügyi hatóság és a siketnémák nevelésügye iránt érdeklődő minden bizottság, valamint más testületek kiküldötte.

A londoni nemzetközi kongresszusra minket magyarokat is meghívtak. Egyesületünk március 7-iki választmányi gyűlésén *Michels Fülöp* kartársunkat kérte fel a képviselőtére, akit a londoni szervező bizottság már előzetesen is felkért egy előadás megtartására. Egyesületünk a *V. K. M.* úr Öngyméltóságától is segélyt kért e célra, de amint az alább közölt levélből látható, a Miniszter Úr ebbeli kérésünket — amelyet a londoni bizottság külön is előterjesztett — nem teljesítheti. Ily előzmények után a siketnémaint. tanárok angol nemzeti egyesülete levelet intézett *Michels* kartársunkhoz, amelyben az angol egyesület maga ajánlja fel, hogy a költségeket megtéríti. Az angol kartársak elhatározása mélyen megindít minket; az egyszerűség nagysága, amely áldozatra képes és a magyar siketnémaügy megbecsülése egy ily tekintélyes társaság részéről csendül ki a sorokból. Az angolok tiszteletreméltó példáját, bármily szegények vagyunk is most, multunkhoz méltóan nekünk is követnünk kell! A magyar siketnémaügy képviselőjének ki kell mennie Londonba, Egyesületünknek, a magunk támogatásával is! De nem kételkedhetünk most már abban sem, hogy a Kultuszminiszter Úr is megsegít hazafias és kulturális törekvé-

sünkben! Azóta ez megtörtént. A kultuszminiszter úr két és fél millió K segélyt adott M. F.-nek. Alább adjuk a levelet teljes szövegében:

A siketnéma-intézeti tanárok nemzeti egyesülete.

Elnök: *Lord Charnwood.*

A siketnéma-nevelésügy nemzetközi kongresszusa

London, 1025. évi július 20-tól 25-ig.

1925. május 4-én.

Kedves Michels úr!

Annak idején felkértük az önök vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr Önagyméltóságát, hogy szíveskedne önnek segítséget nyújtani abból a célból, hogy a nemzetközi konferencián részt vehessen és kérné meg kormányukat, hogy e célból a szükséges költségeket engedélyezné.

Önagyméltósága válaszában kijelentette, hogy igen szívesen teljesítené a kérésünket, de a jelenlegi pénzügyi helyzet olyan, hogy képtelen önnek a kongresszuson való résztvevés céljából anyagi támogatást nyújtani.

A konferencia bizottsága tanácskozott ez ügyben és megbízott engem, hogy megírjam önnek, hogy még mindig számítunk az ön jelenlétére.

Bár kevés összeg áll a konferencia rendelkezésére, amelyet e célból gyűjtöttünk és nem tudunk nagy vendégszeretetet gyakorolni. De reméljük, hogy ebből az összegből mégis biztosíthatjuk néhány kiváló vendég részvételt, kik különben akadályozva volnának az eljövételben. Tanáraink egyike-másika szívesen lát vendégül néhány külföldi látogatót és ha szükséges, képesek vagyunk arra is, hogy ezek úti költségeit is részben fedezzük.

Szíveskedjék azonnal értesíteni arra vonatkozólag, vajjon hajlandó volna-e továbbra is a konferencián részt venni?

Ha csak az anyagi viszonyok gátolnák meg önt ebben, hajlandó volna-e vendégszeretetünket igénybe venni? — Szíveskedjék értesíteni arról is, hogy mennyire rugnának az úti költségek, és mily összeget tudna ön erre a célra bármilyen módon előteremteni? ... vagy pedig az egész összeget nekünk kellene fedeznünk?

Remélem, hogy ezeken a határozott kérdéseken nem fog megütközni. De mi nagyon óhajtjuk az ön jelenlétét és habár nem is tudunk sok látogatónak anyagi segítséget nyújtani, nagyon örülnénk, ha az ön útjából minden anyagi akadályt el tudnánk hárítani, amely önt az eljövételben gátolhatná.

Kérem sürgős válaszát, hogy ezt az ügyet minél előbb a bizottság elé vihessem. Kedvező válaszára várva, vagyok *F. G. Barnes* s. k.

Schulmann Adolf.

Tervezet-vázlat a siketnémák előkészítő osztályának tantervéhez.

Írta : Michels Fülöp.

Cél. 1. A gyermekeket játszásra, mint a természetes fejlődés tényezőjére megtanítani. 2. A gyermek önkifejezési képességét a gyermeki közösségben fokozni, szélesíteni.

I. Értelmi játékok.

A) Mozgás.

1. Érzékszerveket fejlesztő játékok : *a)* a meglévő érzékszervek összességének felhasználásával, *b)* izolált érzékszervek fejlesztése, *c)* érzékelhető tulajdonságok összehasonlítása és megkülönböztetése.

2. Képzetet fejlesztő, szabályozó játékok : *a)* tárgygyűjtemények egyéni összeállíttatása, *b)* ezekkel való szabad, önálló tevékenykedés, helyrerakás stb.

3. Számfogalmak képzése az egyéni tárgygyűjteményekkel kapcsolatban. A mennyiségek összehasonlítása, megkülönböztetése, kiegészítése, csökkentése.

4. Utánzási képesség fejlesztése. Életmegfigyeltetés, utánoztatás. Állatok, növények megfigyeltetése, összehasonlítása, megkülönböztetése a szabadban, udvaron, uccán, teremben.

5. Az élő és élettelen természet megfigyeltetése.

B) Kifejezés.

(Természetes jel, gesztus, arckifejezés, testmozgás, szájmozgás, hallási-és beszédmaradványok, színes rajz, különféle anyagok).

A tulajdonságoknak szájmozgással való megjelölése. Az új tárgyknak és feladatoknak jellel és szájmozgással való megjelölése, rajzzal és anyaggal való kifejezése. Az eredmény megjelölése jellel és szájmozgással. Jellel és szájmozgással való elbeszélés.

II. Érzelmi játékok.

A) Mozgás.

1. Derűs hangulat szuggerálása, mosoly, nevetés, kacagás stb. szuggeráltatása.

2. Komoty hangulat keltése, egyhangúság, komolyság, szigorúság stb. szuggeráltatása.

3. Kedvetlen hangulat keltése és szuggeráltatása : unalom, félelmes harag, düh, sírás stb.

4. Testi vágyak és állapotok öntudatosá tétele; éhes, szomjas, álmos, fáradt vágyok, piszkos a kezem stb.

5. Csendgyakorlatok különféle testtartásban.

6. Mértékletességi gyakorlatok (evésnél, ivásnál, játéknál).

B) Kifejezés.

Szájmozgással, beszédutánzással való megjelölés, rajzzal, anyaggal, cselekvéssel való kifejezés.

III. Akarati játékok.

A) Mozgás.

1. A saját test uralma: *a)* Járási, ugrálási, egyáltalában való járási gyakorlatok. Futás lábujjhegyen, sarkon való járás, guggolva járás. *b)* Kargyakorlatok. *c)* Test- és fejmozgási gyakorlatok. *d)* Lélegzési gyakorlatok. *e)* Beszédszervek gyakorlatai (az összes fokokon, sohasem egy hangon, hanem lehetőleg értelemmel bíró hangok csoportján).

2. A kézbe adott eszközök uralma: *a)* Bottal való homokbarajzolás, egy megadott pontnak való nekimenés. *b)* Kalapács, olló, kés, harapofogó, fúró stb. kezelése, jobb kézzel és bal kézzel. *c)* Színes krétával való rajzoldási gyakorlatok. *d)* Írógyakorlatok rajzolás keretében, majd minden gyermek saját nevének kezdőbetűjét tanulja leírni.

3. Tárgyak kezelése. Ruha, cipő kezelése; szappan, törülköző stb. használata. Szék, ajtó, asztal, ablak stb. használata és az iskolában használt egyéb tárgyak és játékszerek kezelése, rendbentartása és elrendezése.

4. Anyagok kezelése. *a)* Agyagmunkák, borsó- és pálcikamunkák; szalma, nád, káka, háncs, tengeri szár, forgács, kukorica stb. játékszerű alkalmazása, alak- és mennyiségképzetek és fogalmak szerzésére. *b)* Papírmunkák és famunkák, játékkészítés.

5. Szóíratás (Montessori-Decroly szerint).

6. Schriftbildmethode, a szájról-olvasás fokáig.

B) Kifejezés.

A tárgyaknak és feladatoknak jellel, szájmozgással, beszédutánzással, rajzzal, írással és anyaggal való megjelölése; megnyilatkozás és utánzás.

IV. Erkölcsi játékok és gyakorlatok társasjáték és élet keretében.

A) Mozgás.

1. A köznek való alárendelés. 2. A munkafegyelem respektálása. 3. Engedelmisség. 4. A jó és rossz cselekvés következményeinek megítélése, a lelkiismeret és felelősségérzés kifejlesztése. 5. Bátorság, kötelesség, becsület, igazmondás. 6. Önállóság, öntevékenység, önbizalom, siker utáni törekvés, kitartás. 7. Társadalmi formák, köszönés, imádkozás. 8. Ne bánts a másét! 9. Ne bánts mást! 10. Kölcsönös segítség. 11. Kölcsönös megbocsájtás. 12. Mértékletesség. 13. Irigység elfojtása. 14. Harag elfojtása stb.

B) Kifejezés.

A tárgyaknak és feladatoknak jellel, száj- és beszédutánzással, anyaggal és cselekményekkel való megjelölése, utánzása és utánoztatása. A belső vágyak, kívánságok spontán megnyilatkoztatása és megjelölése.

E tervezetben: A) a mozgás, B) a kifejezés, mint a két legjellegzetesebb természetes fejlesztési tényező jut kifejezésre. A munkaterületeknek lelki képességek szerinti meghatározása is véglegesnek mondható. De az egyes munkaterületek nem egymásután, hanem mint tantárgyak egymás mellett napról-napra kerülnek feldolgozásra. Az egyes munkaterületek alatt felsorolt anyag azonban csak a munkaterületek körülírását célozza, kiegészítésre és célszerűbb elrendezésre szorul még. A módszertani utasításokat egyelőre nem dolgoztam ki; ezeket a gyermeki öntevékenységre szabja meg és irányítja.

Szemle.

Borbély Sándor: A magyar siketnéma-oktatás bibliográfiája 1920 végéig. Vác, 1924. A S. V. T. O. E. kiadása. A Siketnéma-intézeti Tanárok Országos Egyesülete ismét egy értékes gyöngyszemmel ajándékozta meg a magyar kultúrát. Érdemes elnöke: *Borbély Sándor*, az egyesület felkérésére vállalkozott arra a nagy munkára, hogy összegyűjtse és rendszerbe szedje mindazt a szellemi kincset, amit a magyar siketnéma-oktatásügy az addig eltelt 120 év alatt magából kitermelt. Ennek a nagy műnek, amit a szerzője kilenc kötetre tervez: most jelent meg az első kötete.

A mű *Németh László* egyesületünk tiszteletbeli elnöke címén, — aki több éven át valóságos elnöke is volt az egyesületnek, — ez egyesület „*alapító s tevékeny munkásságú tagjainak és az ezek sorából elhaltak kedves emlékének*“ van ajánlva. A mesteri módon megírt ajánló sorokban hű tükörképét láthatja az olvasó mindazoknak az ideáloknak, amiknek az eléréseért az egyesület harcolt, annak a páratlan közszellemnek, ami annak tagjait mindenkor áthatotta és ott láthatja azokat az eredményeket, amiket e lelkes csapat kitartó munkájával elért s amit „az újkor fia ma már természetes dukanciaként élvez.“

A mű bevezetésében nagy vonásokban elmondja a szerző hazai siketnéma-oktatásügyünk egész történetét, kiemelve azokat a nagyobb hullámokat, amikor ügyünk fejlődése feltünőbb lendületet vett. E szerint *öt korszakot* különböztet meg.

Az első korszak Cházár András szereplésével kezdődik, *a második Schvarczer Antal* nevéhez fűződik, *a harmadik időszak Fekete Károlynak idejére* esik a belső tanügyi reformok egész sorozatával, amikor kiküszöbölik a német nyelvet, a jelölő tanítási módszer helyébe a beszédtanítási módszert teszik, megszervezik a tanárképzőt s nagyarányú mozgalmat indítanak a siketnémák kiterjedtebb tanítása érdekében, aminek eredményeként kilenc új intézet nyílik az országban, amiből négy a mai napig is megvan.

Egy negyedik korszak Roboz József nevével kapcsolatos. Ez a szervezések és átszervezések szomorú korszaka. Elhagyják a tisztas mult hagyományait, amiből erkölcsi hanyatlás következik. Kérdéssé válik a tanárok címe, szolgálati idejük 30-ról 40-re emeltetik s kezdő fizetési osztályuk a X. helyett a XI. lesz. A százados siketnéma-intézményt pedig az u. n. gyógypedagógia elnevezés alatt egy kalap alá vonják az akkor keletkező hülye, gyöngelméjű, gyöngeteghetségű iskolákkal.

Egy ötödik időszak kitetszése az 1900-as évek tájékán mutatkozik. Ezt nem köti senki nevéhez a szerző, de lehetetlen azt *Borbély Sándor* nevéől elválasztani, miért is

azt Borbély-korszaknak kell neveznünk. Ez időszakban eddig nem látott haladást mutat a magyar siketnéma-oktatásügy. Hogy egyebet ne említsünk: rövid öt esztendő alatt kilenc új intézet keletkezik, amikhez később még a két váci foglalkoztató intézet is járul. Ebben a korszakban születik meg tantervünk, amivel a művelt nyugat hasonló intézményeit meg is előzzük. Nagyobb arányokat ölt a szakirodalom, a tanult siketnémák számára megindul a Siketnémák Közlönye, a siketnéma-oktatásügy tudományos szolgálására pedig a Magyar Siketnéma Oktatás című szaklap. Ez időben alakul meg a Siketnéma-intézeti Tanárok Országos Egyesülete, amely hivatalon kívül is, minden felsőbb parancs, minden anyagi támogatás és haszon nélkül, pusztán újszerűtől társadalmi uton szolgálja a magyar siketnéma-oktatásügyet. Kebelében keletkezésétől fogva filantrópokhoz méltó kartársi szeretet és valami páratlanul lelkes munkásság él. A bibliográfia megjelentetése is, aminek költségeihez a legtöbben még külön is hozzájárultak: ennek az emelkedett közszellemnek a szüleménye.

Ezt a lelkes csapatot köszönti ajánló soraiban kalaplevéve Borbély Sándor, a Vezér, amikor ez újabb művét újtára bocsátja. A mécs, amit e művének ajánlásával pályatársai tiszteletére gyűjtött, nemcsak világít, de melegít is s a magyar kultúra dicsőségére új alkotásoknak válik majd a forrásává.

Záborszky Árpád.

Hangkapcsolódások a magyar beszédben különös tekintettel a siketnémák hangos beszédére. Irta: Istenes Károly. *A Siketnémák és Vakok Tanárai Országos Egyesületének és a szerzőnek együttes kiadása. Vác, 1925.*

Lapunk olvasói bizonyára örömmel veszik a hírt, hogy Istenes Károly fentnevezett szakmunkája egyesületünk és a szerző áldozatkészsége folytán a mai számmal egyidejűleg teljes egészében megjelent.

Amit a lapunk néhány számában megjelent részletek ígértek, azt a teljes mű bőven és fényesen beváltja, mert e könyvvel szakirodalmunk oly munkával gazdagodott, mely igazán régen érzett hiányt pótol. Ez a munka kútforrása lesz a nehéz pályánkra készülő tanárjelöltnék tanulmányaihoz, hű vezetője, biztos támasztéka lesz a kezdő tanárnak a kiejtési oktatás számtalan nehézségeinek leküzdésénél, és gondolkodásra, vizsgálódásra serkentő jóbarátja lesz a gyakorlott szakembernek.

A munka 15 fejezetben tárgyalja a hangok találkozásának összes lehetőségeit és minden kapcsolódásnál kimutatja kapcsolódásuk mikéntjét, 12 táblázatban pedig áttekinthetően és szemléltetően bemutatja a hangok összes lehető találkozásait.

A részletes és nagy gonddal szerkesztett mű a bevezetésen kívül a következő fejezeteket tárgyalja:

1. A hangok találkozásáról és kapcsolódásáról általában,
2. Két vocalis találkozása és kapcsolódása.
3. Egy vocalis és egy consonáns találkozása és kapcsolódása.
4. Egy consonans és egy vocalis találkozása és kapcsolódása.
5. Két consonans találkozása és kapcsolódása.
6. Liquidáknak liquidákkal és nasalisoknak nasalisokkal való találkozása és kapcsolódása.
7. Spiransoknak spiransokkal való találkozása és kapcsolódása.
8. A zöngés és zöngétlen explosívák találkozása és kapcsolódása.
9. Egy liquida találkozása és kapcsolódása nasalissal, zöngés és zöngétlen spiranssal s zöngés és zöngétlen explosívával.
10. Egy nasalis találkozása és kapcsolódása liquidával, zöngés és zöngétlen spiranssal s zöngés és zöngétlen explosívával.
11. Egy zöngés spirans találkozása és kapcsolódása liquidával, nasalissal s zöngés és zöngétlen explosívával.
12. Egy zöngétlen spirans találkozása és kapcsolódása liquidával, nasalissal s zöngés és zöngétlen explosívával.

13. Egy zöngés explosiva találkozása és kapcsolódása liquidával, nasalissal s zöngés és zöngétlen spiranssal.
14. Egy zöngétlen explosiva találkozása és kapcsolódása liquidával, nasalissal s zöngés és zöngétlen spiranssal.
15. Összefoglaló kimutatás a hangok kapcsolódásáról.

Ha a szerző csak azt csinálta volna, hogy szakszerűen, rendszerbe szedi, táblázatokba csoportosítja az összes hangkapcsolódásokat, akkor is nagyon értékes munkát végzett volna, mert áttekinthető képet nyújtott volna a hangkapcsolódások bonyolult tömkelegéről. De a szerző ennél sokkal többet adott.

Ő a gyakorlatból leszűrt rendszert visszaadta megint a gyakorlatnak azzal, hogy minden fejezetnél „Általános és részletes tudnivalók“ alcimek alatt pontos, részletes és szakszerű utasításokat ad minden hangkapcsolódás helyes kifejlesztéséhez és minden hangtalálkozásnál rámutat és figyelmeztet az előfordulható hibás kapcsolódásokra. Ezek a tudnivalók adják a munkának a siketnémák oktatása szempontjából való kiváló gyakorlati értékét.

S ha a szakember végig tekint az itt felsorolt előfordulható hibák rengetegén, akkor rá kell jönnie arra, hogy az első osztály kiejtési oktatása e hibák leküzdésére és megelőzésére nem lehet elegendő. Igaz, hogy később is minden tanítási óra egyuttal kiejtési óra, de tán mégis célszerű volna a felső fokon is külön kiejtési órák beállítása. E munka általános ismertetése kapcsán bővebben ki nem térhetek e részletkérdésre, hiszem és reményilem azonban, hogy nálamnál hivatottabbak igen sok részletesen megvitatni való anyagot fognak találni e műben.

De hiszem és reményilem azt is, hogy a szerző e munkájával elérte a célt, amit kitűzött magának, hiszem és reményilem, hogy e mű szolgálni fogja a siketnémák gyakorlati oktatását s hogy annak nagy gonddal, nagy ügyszeretettel és nagy tudással megírt fejtegetései hozzájárulnak majd a siketnémák hangos beszédének simábbá s folyékonyabbá tételéhez.

Azért különösen a műnek azt a részét ajánlom kedves Kartársaim figyelmébe, ahol a szerző példákban is, magyarázattal is megmutatja, hogyan és miképen lehet a hangkapcsolódások tudatosátételét gyakorlatilag keresztül vinni.

Nem az íróasztal mellől, hanem a tanteremből, — ahol hosszú évek óta dolgozom már e műben kifejett szellemben, — mondom különösen fiatalabb kartársaimnak, hogy igen nagy örömmük és igen szép eredményük lesz, ha Istenes Károly munkáját figyelmesen áttanulmányozzák s az ő nagy gyakorlati tudásából leszűrt tanácsait osztályaikban követik.

Induljon tehát útjára e lelkes munka, hozza meg a szerzőjének a jól megérdemelt elismerést s hozza meg nekünk az ő tollából minél előbb a folytatást: a fonetikai szavak és mondatok, valamint a folyékony beszéd hangsúlyának tárgyalását.

Kaposvár, 1925. június hó.

Deschensky Ferenc.

A. P. Hirsch: *Die Gebärdensprache des Hörenden und ihre Stellung zur Lautsprache.* 175. old 1923. Szerző kiadása. Kirchofstrasse 5. Charlottenburg. (3. M.)

Ezt a munkát *Michéls Fülöp* magyarra fordította (kézirat). Az alábbiakban ismertetjük.

A. P. Hirsch, siketnémák tanára, a halló által használt jelek összeírása és tanulmányozása, valamint az ide vonatkozó szakirodalom megismerése után, művében arra törekszik, hogy a siketnémák, nagyothallók és kisegítő iskolás halló gyermekek tanításához segédeszközt nyújtson.

I. Fogalmi körülhatárolás. A szakirodalom.

Megállapítja a symbolum fogalmát. Symbolum mindazon testmozgás, akár hanggal párosul (hangbeszéd) akár nem, mely lelki állapotot vagy lelki folyamatot kifejezésre akar juttatni. Ilyenek lehetnek: kifejezéses mozgások, a mimika, a pantomimika (a hallók jelnyelve) és a hangbeszéd. Kimutatja, hogy a siketnéma gyermek a halló környezet gestusának hatása alatt épített ki magának látható beszédet.

Az eddigi beosztásokat megbírálva, megállapítja 1. a hallók, 2. a siketek, 3. a felnőtt siketek társalgási jelnyelvét.

A hallók jelei a jelnyelv összes ismertető jeleit viselik magukon. A siketnémák jelnyelvének alapját és alkotó részét képezik. Hogy sokszor szavakkal együtt lépnek fel, az nem fosztja meg őket önállóságuk jellegétől, hanem csak a hangbeszédbeli kifejezési módot tünteti fel vegyes formájában.

A szakirodalmi munkákat: a mimikai, a pantomimikai, — a kifejezéses mozgásokra vonatkozó, — a színművészet szempontjából megírt — a beszédfejlődést tárgyaló — és a siketnémák érdekeit szolgáló munkák csoportjaiba osztva közli.

II. Az ember jeleinek eredete és fejlődése. E fejezet alatt Wundt és Hughes elméleteit ismerteti. Megismerteti azután egy, életének 29. havától a keze alatt lévő siketnéma leányka jelnyelvének fejlődési menetét.

III. A felnőttek (hallók) jeleiről általában. E fejezetben megismerteti azokat a tényezőket, melyek a hallók jelnyelvének kifejlődését gátolják: bizonytalanságuk, a jó neveltség a katonai élet. A jelnyelv mellett szólnak: maga a köznapi beszéd, mely kényelemből nagyon sokértelmű pl: Add ide! Az ilyen kifejezések feltétlenül megkívánják a magyarázó jeleket. A jelnyelv nélkülözhetetlensége mellett szól még nagy szemléltető képessége, az ember érzésindulatbeli természete és a gyermekszoba.

E fejezethez tartozik még a jelnyelv részletesen kifejtett mozgástana.

IV. A jelnyelv viszonya a hangbeszédhez. A fejezet alatt az egyes jelekkel mint 1. szavakkal, 2. mint beszédrészekkel, 3. mint mondatrészekkel foglalkozik, 4. megvilágítja a jelnyelv szórendjének törvényszerűségeit.

V. Befejezés.

A szerző itt különös kísérletet tesz arra vonatkozólag, hogy az egyes jelmozgásokat írásbelileg is megrögzítse. Hangírásunkhoz hasonlóan, külön táblázatban közölt 37 jelbetűvel, jelírást törekszik lehetővé tenni.

A függelékben a hallók jelnyelvének jelkincsét gyűjtötte össze a szerző (869 jelt ír le részletesen.).

Schneider — Malisch — Querll. Azok a törekvések, amelyek a siketnémák hangbeszédtanítási módszerébe új eljárásokat kívánnak vinni, a kezdő beszédtanítást pedig új vágányokra kívánják terelni, hogy annak eredményeit tökéletesítsék, a legjellemzőbben 3 irányban jelentkeznek: 1. *Schneider* (Braunschweig) a jel érvényesítését kívánja a fogalommagyarázásnál és a mondat tartalom kifejtésénél. 2. *Malisch* (Ratibor) a kezdő beszédtanításnál a beszéd-egészekből indul ki és analitikai úton jut el az egyes hanghoz. 3. *Querll* (Leipzig intézetünket a szülőházi iskola jegyében kívánja átszervezni.

Schneider felfogása a Malisch- és Querll-féle eljárásról: . . . „Meg kell jegyezmem, hogy már 5 évvel ezelőtt, amidőn jelenlegi osztályomban artikuláltam, sok tekintetben követtem *Malisch*t. Így az „l“ hangot a „Ball“ szóban fejlesztettem ki, még pedig legnagyobb megelégedésemre. A „Ball“ szóval mindjárt kezdhettünk is valamit, különösen ezekkel a szókkal kapcsolatban: du, da, auf, ab, lauf, hol. Ha újból artikulációs osztályba fogok kerülni, *Malisch* eljárását fogom követni, úgy, amennyire tudom és célszerűnek ítélem. Természetes, hogy kezdetben mindenben és mindenhol a *jelet* is segítségül veszem. Hogy *Malisch* mennyire használja a jelet, nem tudom egészen pontosan, talán nem is barátja annak. Utóbbi esetben a magam felfogását fogom követni a jel érvényesítése dolgában. Sőt, a hangjelet is be fogom illeszteni az eljárásba. . .“

„*Querll*-lel az út nagy részét együtt teszem meg. Egyetértek vele abban a gondolatban, hogy tudatosan kövessük az anyai iskolát mindenben, amely nekünk megfelelő és alkalmas. *Querll* az anya módjára azonnal beszédet ad; ő kénytelen azonban, minthogy a gyermekek a beszédnek a száj útján történő felfogására még nem képesek, hosszabb időn át az írott beszédet segítségül venni. Kényszerűségből tehát az anyától eltérő úton

halad, mert az anyai iskola nem ismeri az írást, de nem is akar róla tudni. . .

Az bizonyos, hogy a siketnémának adható nyelv az írás útján, még mielőtt beszélni tudna, a gondolati dolgot szemlélettel vagy jellel kell neki megmagyarázni. Amennyire én tudom, Querll ezt csinálja is. Az ő helyében én azonban tovább mennék. Hiszen csupán maga az írás hideg, rideg, idegenszerű valami. A gondolatcsoportosítást az ő betűszavaival szinte csak számszerűen jelzi a beszélni nem tudó siketnémának. Éppen ezért én nem haboznám az írott beszédet jelírással képekkel megeleveníteni. Korlátolt mértékben én ezt úgyis megteszem, azonban jelenleg más alapon és más értelemben (t. i. nem az anyaiskola elve alapján. Szerk.).“

Érdekes példával szemlélteti *Schneider* a normális gyermek beszédtanításának egyik momentumát. Az anya mondja Lolo leányának: „Lolo, jetzt kommt unser Papa bald nach Haus. Hörst du, es pfeift schon. Er muss gleich kommen. Geh mal an die Tür und warte, bis er die Treppe herauf kommt!“ A kis Lolo feleli erre: „Mami, Papa, tom, pfeif. Lolo lauf snell, snell, laufen.“

Az anya gazdag beszédadására a gyermek kezdetben hosszabb időn át lallos beszédmodorban felel, amely technikailag és logikailag tökéletlen, és amelynek kell és szabad tökéletlenné lennie.

Mit tegyünk most mi siketnémaintézeti tanárok? Csináljuk mi is úgy, amint az anya csinálja? Itt kezdődik a nagy kérdés és a nagy keresés azok számára, akik a pszichológiai igazságok érvényesítését akarják és kutatják, és akiknek szemében a gyermek nemcsak oly objektum, akinek a nyelvtanulás semmi más, mint szavak és nyelvalakok tanulása.

Schneider, *Malisch*, *Querll* és sokan mások ezen az úton kutatnak, keresnek, dolgoznak. (Blätter. . . 1925. I.)

Németországi vakintézeti tanárok szünidei tanfolyama. A németországi vakintézeti tanárok részére dr. *Stolze* min. tanácsos vezetésével 1925. június hó 3-tól 10-ig bezárólag a vakok állami berlin-steglitz-i intézetében (Rothenburg-Strasse 14-) továbbképző tanfolyam tartatik az alábbi tervezet szerint:

I. Tudományos előadások: 1. *D. Dunkmann* egyetemi tanár (Berlin): A modern társadalomtan alapfogalmai, főképp a vakok társadalmi helyzete — 6 óra; 2. *Dr. Bobertag* (Berlin) ifjúság-ismereti tudósító központjának előljárója: Megfigyelés és mozgás pszichológiája, különös tekintettel a vakokra — 6 óra; 3. *Dr. Petzelt* (Breslau) vakintézeti tanár: A vakok egyéniségének tanához — 6 óra.

II. Szaktudományi megbeszélések. 1. *Bechtold* vakok tanára (Halle): Beható munkaismeret vonatkozással a kézügyességhez, rajzoláshoz és mintázáshoz — 3 óra. 2. *Müller* vakok tanára (Halle): Alapelvek a vakok ügyéről való felvilágosításnak eszközeiről és útjairól — 3 óra.

A résztvevőknek a vakok steglitz-i intézetében lehetőség szerint szabad lakás és önköltségek megtérítése ellenében reggeli nyújtatik. A porosz vakok intézetéből érkező résztvevőknek a 3. osztályu utazási költség megtérítettik. (Der Blindenfreund 1925. III. sz.).

A balkezűség problémáját dr. *W. S. Inman* új pszichológiai szempontból vette vizsgálat alá és igen értékes megállapításokat tett. Dr. *Inman* orvosi megfigyelések alapján azt kutatja, hogy a balkezűséggel minő lelki állapot jár. Kutatásai nyomán azt a meglepő felfedezést tette, hogy a *balkezűség*, a *kancsalítás* és a *dadogás* bizonyos kapcsolatban vannak egymással, amelyek forrása a lelki élet megnyilvánulásaiban keresendő. Azt a feltűnő tapasztalatot tette, hogy a három rendellenesség gyakran egy családon belül szokott jelentkezni és hogy az egyikre való hajlam a másik kettőre is kihat. A kancsalítás és dadogás egy érzelmi forrásból, a félelemből szokott előállni. Ugyanazon ok, mely valamely családban az egyik gyermeknél a balkezűséget idézi elő, a másik gyermeknél kancsalítást vagy dadogást eredményez. A szigorú tekintély és a fegyelem elleni fellázadásnak a jele és következménye mindhárom rendellenesség. Ebből magyarázható az a jelenség is,

hogy minél jobban kényszerítjük őket a baj elhagyására, annál jobban dadognak sfb. Ezért legjobb orvosser a baj leküzdésére a türelem és nyugodtság. (Times, Educational Supplement, 1924. X. 18.)

Schreiner Ferenc: *Indokolt-e a gyógypedagógiai irányzat?* Különlenyomat a Magyar Gyógypedagógia 1924. évi 9—10. számából. Terj. 16. oldal.

Háború és Gyógypedagógia címen *Schulmann Adolf* szerkesztőnk azt a kulturális és szociális munkásságot ismertette, amelyet a siketnémaintézeti és vakintézeti tanárság a háború folyamán a megsiketült, megnémult és megvakult katonák megmentése érdekében kifejtett. A közlemény „A nagy háború magyar hősei képen és írásban“ c. 5 kötetes mű II-ik kötetében (23—28 old.) jelent meg. A kiadóbizottság élén *Tamássy* tábornagy és *Dormándy* altábornagy állanak. Felelős kiadója: Balázs Béla. A mű első két kötete április hóban jelent meg. Nyomatott a Hornyánszky Viktor rt. könyvnyomdájában. Ára kötve 250,000 K.

Michal Wawrzynowski. *Szkolnictwo specjalne na Węgrzech.* Speciálpedagógiai intézmények Magyarországon címen M. Wawrzynowski, varsói gyp. tanár a „Szkoła Specjalna“ c. lengyel szaklapban (1925. év 2. sz. 120-136. old.) egy terjedelmes és alapos ismertetést közöl a hazai siketnémák, vakok és debilek intézményeiről.

„La Gazette des Sourds — Muets“ (Paris), 1925. ápr. Hosszabb ismertetést közöl a Siketnémák és Vakok Oktatásügye 1925. 1—3. számából és a Siketnémák Közlönye 1925. 1—3. számaiból.

Hivatalos rész.

Meghívó a „Siketnémák és Vakok Tanárai Orsz. Egyesületé“-nek Budapesten, a siketnémák m. kir. állami intézetében június hó 28.-án (vasárnap) d. e. 9 órákor tartandó XXII. rendes közgyűlésére. *Tárgysorozat:* 1. Elnöki megnyitó. 2. Jegyzőkönyvhitelesítők kiküldése. 3. A XXI.-ik közgyűlés jegyzőkönyvének bemutatása. 4. Titkári jelentés. 5. Szerkesztői jelentés. 6. Pénztárosi jelentés. 7. Jelentés az évi zárszámadás felülvizsgálásáról. 8. A jövő évi költségvetés megállapítása. 9. Michels Fülöp előadása: A siketnéma gyermek fejlődése. 10. Bernáth István előadása: A vak-siketnéma gyermekek oktatása hazánkban. 11. Dr. Hermann Antal előadása: A siketnémaság Shakespeare műveiben. *Szünet.* 12. Pirovits Jenő előadása: Gyógytorna a siketnémák és vakok intézeteiben. 13. Schulmann Adolf előadása: A gyógypedagógiai tanárképzés ügye és annak kihatása oktatásügyünk belső és külső fejlődésére. 14. Tisztviselők, választmányi tagok, számvizsgálók megválasztása. 15. Indítványok. (A közgyűlés előtt legalább 8 nappal írásban benyújtandók. Alapszab. 31. § d. pontja alapján.) *Herodek Károly* s. k. elnök. *Schannen Péter* s. k. titkár.

Választmányi gyűlést egyesületünk a közgyűlést megelőző nap délutánján, június hó 27.-én d. u. 4 órákor tart ugyancsak a siketnémák m. kir. állami intézetében. Tárgysoron a közgyűlés előkészítése lesz, éppen ezért erre a gyűlésre a választmányi tagokon kívül a rendes tagokat is tisztelettel meghívja az elnökség.

Közgyűlési tudnivalók: A vidékről feljövő kartársaink elszállásolásáról gondoskodunk. Ebéd önköltségi áron a siketnémák állami intézetében lesz. A rendezést a siketnémák intézetének tanári kara vállalta, — a jelentkezések Derbész Bertalan intézeti gondnok úrhoz intézendők.

Egyesületünk választmánya márc. 7-én igen népes gyűlést tartott Vácott, a snk. kir. orsz. intézetében. *Herodek* ig. elnöklete alatt. *Herodek* elnöki megnyitójában melegen köszöntötte a jelenlevő *Klug Péter* szakfelügyelőt és szívélyes búcsúszót mondott *Berkes János* v. szakfelügyelőnek. Ezt a vm. gyűlést különösképen ünneppé avatta az a tény, hogy

a váci orsz. int. tanárkara, növendékei, a foglalkoztató intézetek e napon vettek búcsút az orsz. int. nyugalomba vonuló igazgatójától *Borbély Sándortól*, ki immár 16-ik éve elnöke egyesületünknek. Választmányunk egyakarattal elhatározta az ünnepélyen való részvételét és az ünnepelt felköszöntésére *Herodek* társelnököt kérte fel. — A titkári, pénztári, szerkesztői és kiadói jelentéseket a vm. elismeréssel tudomásul vette, továbbá *Puher L.* jelentését a státuszmozgalomról is. Megnyugvással látja a választmány, hogy kongresszusi végrehajtott bizottságunk lankadatlanul és kitartással fáradozik, kér, dolgozik a kartársak érdekében, illetékes helyen megértéssel vannak ügyünk iránt; — a helyzet ma az: tovább dolgozni és remélni. — A tagok sorából kilépett *Szabó Géza* nyug. egri kartárs. — *Szabady* és *Hochrein* elkészítették a személyi katasztert és azt 1 példányban minden intézetnek megküldik. — Szerkesztő külön jelenti, hogy *Borbély* bibliográfiájának I. kötete megjelent és azt be is mutatta a vm. tagjainak. *Istenes* Hangkapcsolódások c. műve pedig áprilisban fog megjelenni. — *Séra L.* előadása az idő előrehaladottságára való tekintettel elmaradt, az lapunkban jelenik meg. — Két meghívást kapott az egyesület. Az egyik a sn. int. tanárok nemzetközi kongresszusára (London) szól, a másik a nevelési egyesületek világszövetségétől (Edinburg) jött. Erről alább külön számolunk.

Borbély Sándor: „*A magyar siketnémaoktatás bibliográfiája és adatgyűjteménye 1920 végéig*“ című és 9 kötetre tervezett művének I. kötete megjelent. Nyomatott Vácott a kir. orsz. fegyintézetben. Terjedelme 8 $\frac{1}{2}$ ív. Ára fűzve 50 ezer K. Megrendelések az egyesületi kiadóhivatal vezetőjéhez intézendők: *Pirovits Jenő* tanár, Bp., VIII., Festetich-u. 3. (Akik annak idején előfizetési előleget adtak, a könyvet 20,000 K-ért kapják, amelyből az előf. előleg levonandó. A mű szétküldése folyamatban van. A mű ismertetését lásd a „Szemle“-rovatban. Szerk.)

A magyar nemzetgyűlés 1925. évi február 19-i naplójából. *Nagy János (egri) és Csöngedy Gyula képviselő ügyükről.* *Nagy János:* ... „Itt a szakiskolák között kell megemlítenem a gyógypedagógiai iskolákat. Internátussal összekötött siketnéma intézet van hat. Két ilyen iskola van bejáró növendékekkel, két műhellyel, 111. r. tanárral, 22 óraadóval és 552 növendékkal. Vakok intézete van iskolakötelezettek számára egy, felnőttek számára három 25 tanárral, 7 óraadóval, 342 növendékkal. A gyengeelméjűek számára két iskola van — Budapesten és Gyulán —, 10 r. tanárral 3 rk. tanerővel és 84 növendékkal. — A gyengeelméjűek számára, hogy az elemi népoktatást ettől a tehertől megmentsse, a kultuskormány külön intézeteket állított fel. 10 ilyen intézet van az országban 55 r. tanítóval, 8 óraadóval és 931 növendékkal. — A beszédhibások és nagyothallók számára is van egy-egy tanfolyam 69 növendékkal.

A gyógypedagógiai iskolákban működő tanárokat külön tanárképző intézetben képezik ki.* Ezeknek tehát kettős képesítésük van. A gyógyped. tanárképzőn ma 36 hallgató van, de, hogy ennyi is legyen, azt a kultuskormány csak úgy tudja elérni, hogy egy-egy hallgató számára havonta 80,000 papirkorona ösztöndíjat biztosít és élelmezésükről úgy tud gondoskodni, hogy a vakok és siketnémák intézeteiben ugyanazt az élelmezést kapják, mint a gyermekek. Külön meg kell említenem az ezekben az iskolákban működő tanárok nehéz helyzetét. Ezeknek a tanároknak 18·7 százaléka ugyanis rosszabb helyzetben van, mint az óvónők, 11·3 százaléka rosszabb helyzetben van, mint az el. isk. tanítók — bár kettős képesítéssel bírnak —, 40 százaléka egyforma elbánásban részesül a tanítókkal s 30 százaléka valamivel jobb helyzetben van, mint a tanítók. Ezek státuszának rendezését illetően a kultuskormány mindent megtett. A kultuszminiszter úr erre vonatkozó felterjesztése a pénzügyminisztériumban van. A kultuszminiszter úr azt akarja elérni, hogy az ezekben az intézetekben működő tanerők 1—5 évi szolgálattal a X. fiz. osztályba, 5—10 évi szolgálattal

* A siketnémák (és nagyothallók), a vakok és gyengeelméjűek gyógyped. intézeteinek tanárai a három éves gyógyped. tanárképzőn nyerik kiképezésüket. A gyengeelméjűek kisegítő iskoláinak (vagy a fővárosban divó újabb elnevezés szerint a kislétszámú iskolák) tanítói egy egyéves kisegítőisk. tanítóképző tanfolyamot végeznek. Szerk.

a IX., 10—16 évi szolgálattal a VIII., 17—23 évi szolgálattal a VII. fizetési osztályba jussanak és 24 évi szolgálat után megnyílnék számukra a VI. fizetési osztály... “

Csöngedy Gyula: ... „Az utolsó kérdés, amelyet bátor vagyok a kultuszminiszter úr figyelmébe ajánlani, — s amelyet már mások is szótartettek, (a költségvetés ált. tárgyalása során *Dr. Láng János*. Szerk.) — az, hogy óriási nagy hátrány, és valamiképen nagy differencia van a gyógyped. tanárok és az el. isk. tanítók fizetése között. Erre nézve a következőket kérem (olvassa): „Kérje meg a nemzetgyűlés a kultuszminiszter urat, hogy terjesszen elő törvényjavaslatot a gyógyped. tanárok státusának rendezésére, amely szerint e státus tagjai az összes közszolgálati éveik betudásával az automatikus előlépés biztosítása mellett 1—5 évi szolgálattal a X., 6—10 évi szolgálattal a IX., 11—16 évi szolgálattal a VIII., 17—23 évi szolgálattal a VII. és a 24. szolgálati évtől a VI. fizetési osztály megfelelő fokozatába soroztassanak; néhány vezető-állást betöltő egyén számára pedig nyitassék meg az V. fizetési osztály.“

A **Kansz** emlékiratban kérte korpótlékunk visszaadását. Az emlékiratot *Kritza* főigazgató nyújtotta át illetékes helyen, aki felsőbb hatóságaink részéről megértő jóakaratot tapasztalt. Szövege a következő:

Nagyméltóságú Miniszter úr!
Kegyelmes Urunk!

A KANSZ-nak tanítóképző-intézeti, kereskedelmi iskolai, gyógypedagógiai és polgári iskolai tanárokból alakult „középfokú iskolai tanárok csoportja“ behatóan foglalkozott választmányi ülésén azzal az anyagi hátránnyal, amely a tanárokat az új fizetési törvényben az ötödéves korpótlékok beszüntetésével érte. Csoport-választmányunk 1924. évi december 18-án megtartott ülésén arra utasította az elnökséget, hogy Nagyméltóságodnak a középiszkolai tanárokról vonatkozóan az ötödéves korpótlékok visszaállítása ügyében a nemzetgyűlésen tett biztató ígéretére támaszkodva, a középfokú iskolák egész tanárságát érintő e közös anyagi hátrány egyöntetű és egyidejű orvoslása érdekében az alábbi tiszteletteljes felterjesztéssel forduljon Nagyméltóságodhoz.

Kérelmünk indokolása választmányunk határozata szerint a következő: „Tisztelettel kérjük a minden kárpótlás nélkül megszüntetett ötödéves pótlékok újból való visszaállítását“, mért 1893. évi IV. törvénycikk 6. szakaszában az a rendeltetés van, hogy a tanárokat és a budapesti egyetemi könyvtárőröket és tiszteteket megillető pótlékok (korpótlékok is) mindig teljes egészükben folyósítandók és magasabb fizetésbe való kinevezés esetében sem szüntethetők be.

E törvény szellemének megfelelően adatott ki a 4869—1900. elnöki számú szabályrendelet is, amely egyrészt felsorolja azokat az intézményeket, illetőleg azoknak az intézményeknek tanárait, akikre a korpótlékoknak fentebb említett törvényes intézkedése vonatkozik, másrészt pedig meghatározza a korpótlék fogalmát és szabályozza annak esedékességét és összegét.

E hivatkozott rendelet 5. szakasza szerint: „az ötödéves korpótlék személyhez és rendszeresített álláshoz kötött fizetésemelés természetével bíró, nyugdíjba is beszámítható állandó pénzbeli járandóságot képez“ ... s az 5. szakasz szerint utána szabályszerű szolgálati díj- vagy nyugdíj-járulék, valamint kereseti adó fizetendő. Ez le is vonatott minden alkalommal.

A korpótléknak ebből a meghatározásából a tanárok összesége azt a következtetést bátorkodik levonni, hogy az 1923. évi 6000. M. E. sz. rendelet, jöllehet a megszüntetendő pótlékok között a korpótlékot is felsorolja, a tanárságnak ezt a törvényben biztosított jogát nem akarta érinteni már csak azért sem, mert az 1893. évi IV. törvénycikk azt is kimondja, hogy „a tisztviselők fizetése le nem szállítható“ s ez kifejezésre jut már a fizetésrendezési 1923. évi 6000. M. E. sz. rendeletben is, amikor a szerzett személyi pótlékok legalább részben honorálni kívánja azzal, hogy a tisztviselő valamely rangosztály legalacsonyabb

fokozatában nevezetik ki, akkor az illető rangosztály legmagasabb fokozata szerint kell a fizetését megállapítani, sőt olyan ágazatoknak is engedélyezett pótlékokat, amelyeknek eddig nem volt.

Amíg tehát az 1923. évi 6000. M. E. sz. rendelet más tisztviselői ágazatokkal szemben a szerzett jogot legalább részben kárpótolta, a tanárok fizetését a korpótlék megszüntetésével leszállította és ezt a leszállítást az aranyparitásos fizetések szabályozásánál is meghagyta.

Kegyelmes Urunk! Ha figyelembe vesszük még azt is, hogy a tanárok az 1918. évi és a későbbi tisztviselői előléptetésekből is mindig kimaradtak, e kimaradás következtében is háttérbe szorulván, a tanárok anyagi helyzete ma kétszeresen rosszabbodott más tisztviselők helyzetével szemben. Legyen szabad mély tisztelettel felemlíteni, hogy például egy 20 év óta szolgáló tanár, aki a VIII. fizetési osztály 2. fokozatában van s így korpótlékainak száma 4 volna, ha a korpótlékokat beszámítanák, az így előálló fizetés megfelelne a VII. osztályú alapfizetésnek, míg a korpótlék nélkül marad a VIII. fizetési osztály 2. fokozatában, tehát már a korpótlékba nagy hátrányt szenvedett a más pályán működő tisztviselőkkel szemben.

Mindezekre való tekintettel mély tisztelettel kérjük az ötödéves pótlékok visszaállítását avagy ezzel egyenlő értékű pótléknak a megadását, illetőleg ilyenek engedélyezését.

Abban a reményben, hogy Nagyméltóságod, aki a hazai iskolák tanárságát mindig kitüntető pártfogásával tisztelte meg, ez alkalommal sem fogja megvonni tőlünk megtisztelő jóindulatát, kérjük Nagyméltóságodat, fogadja legmélyebb tiszteletünk nyilváníását.

Budapest, 1925 január.

Legalázatosabb szolgálái

Kritza István kir. főigazgató, ügyvezető elnök
Szbuly Ödön áll. f. keresk. isk. tanár, csoportfőtitkár.

Két meghívás. I. *A nevelési egyesületek világszövetsége* (World Conference of Education Associations, 47 Moray Place, Edinburg, Schottland) egyesületünket meghívta a f. é. július 20-tól 28-ig terjedő nemzetközi értekezletre, amelyet a skótsországi Edinburgban tartanak, egyben pedig képviselőnek a kiküldésére hívtak fel. Az értekezlet főcélja a nemzetközi jólétet a nevelés útján előmozdítani. Élén a legkiválóbb professorok, pedagógusok és közéleti férfiak állanak. Ezt a világszövetséget 1923-ban alapították San Franziskóban.

Csekély eredmény már az is, hogy lapunk útján, amely minden kulturállamba eljut, egyesületünkről tudomást szereztek. Nagyon fontos, a legfontosabb az lenne, ha a kultusz-kormány támogatásával egyesületünk képviselőjét is kiküldhetné. Elárvult magyar ügyünknek így tehetnénk értékes szolgálatot.

Minthogy pedig Londonban ugyancsak ezidő tájt a siketnémaint. tanárok is tartanak nemzetközi kongresszust, amelyre szintén kaptunk meghívást, célszerű lenne csekély költség-többlettel mindkét helyre képviselőnket kiküldeni.

II. *A siketnémák nevelésének nemzetközi kongresszusa, London, 1925 július 20—25.* a következő problémákat tűzte ki megoldásra: A siketnémák pszichológiája. Hallási gyakorlatok. A siketnémák ritmikús beszéd-tanítása. A beszéd-tanítás. A szájról-olvasás. Az ipari képzés. A siketnémák továbbképzése és társadalmi helyzetük.

Ez előadások megtartására a következő siketnémaügyi szakemberekkel folynak tárgyalások: Dr. Percival Hall, Galland College, Washington. Dr. Caroline Yale, Northampton Mass. U. S. A. Professor Pintner, Columbia University. Professor Max Goldstein, St. Louis U. S. A. M. Thollon, Paris. A. Hansen, Nyborg. J. Bergqvist, Lund. J. D. Mayerplein és M. Sluizer, Amsterdam. Philip Michels, Budapest. Professor Ferreri, Milano és több más jeles szakember.

Nemcsak Egyesületünknek, de a magyar kultúrügynek nagy érdeke, hogy ügyünket egy tőlünk való kartárs ott képviselje. Annál is inkább, mert a londoni kongresszus rendezése tárgyalást folytat *Michels* kartársunkkal, hogy azon a ritmikus beszédtanításról előadást tartson. Egyesületünk márc. 7-i vm. gyűlésén foglalkozott e kérdéssel, felkérte *Michels* kartársat, hogy a két kongresszuson egyesületünket is képviselje, egyben elhatározott, hogy a miniszter úrtól e célra segély engedélyezését kéri.

A m. kir. miniszterelnökség 1925. évi február hó 24-én 1009/M. E. I. szám alatt és a 4578/ 920. M. E. sz. kormányrendelet alapján megengedte, hogy egyesületünk Budapesten Siketnémák és Vakok Oktatásügye címmel havi szaklapot jelentethessen meg. Szerkesztőségünk az 1914. évi XIV. tc.-ben előirt hatósági bejelentési és igazolási kötelezettségének is eleget tett.

Istenes Károly. „Hangkapcsolódások . . .“ c. művének a folytatólagos közlését a lapunk 925. 1—3. számában megjelent részzel — tekintettel arra, hogy a mű május hó folyamán egész tejedelmében fog a vm. 1924. nov. 5-i határozata és a szerző áldozatkészsége folytán megjelenni — lezártuk.

Különfélék.

Miniszterünk az Erzsébet-egyetem díszdoktora. A kormányzó úr Ő-Főméltósága a m. kir. miniszterelnök előterjesztésére megengedte, hogy a m. kir. Erzsébet-tudományegyetem tanácsa gróf *Klebelsberg Kunó* vallás- és közoktatásügyi minisztert a történelmi tudományok, a magyar kulturpolitika és a magyar közoktatásügy terén szerzett érdemeire való tekintettel a bölcseszet-, nyelv- és történettudományi kar tiszteletbeli doktorává felavassa és részére a tiszteletbeli doktori oklevelet kiadja.

A gyógypedagógiai tanárság Ő Excellentiáját eme ritka értékes kitüntetése alkalmából őszinte és mély tisztelettel üdvözli. És ezt nem konvencionálisan tesszük, de igaz érzéssel, hiszen Ő Excellentiája a hábcru alatt a hadivakok és hadi-siketnémák megmentése körüli tevékenységével örök emléket állított magának ügyünk történetében, a siketnémák és vakok embermentő ügyének pedig mindenkori nemes és megértő jóakaróját tisztelhetjük benne.

*

Az avatás lélekemelő ünnepség keretében május 27-én történt Pécsen. Miniszterünk ez alkalommal oly magyar kulturprogramot adott, amely mélységénél fogva egy új ezredév éltét van hivatva adni e nemzetnek, a nevelés-oktatás nagy munkáját pedig méltó elismerésben részesítette. Ezt a beszédet minden napilap leköszölte. Végül a pécsi egyetem elhelyezése körül érdemeket szerzett férfiak, ugymint *Klebelsberg Kunó* gróf kultuszminiszter, *Tóth Lajos* dr. államtitkár, *Korb Flóris* műgyet. tanár és *Pekár Mihály* orvoskari dékán mellszobrainak a leleplezése zárta be az ünnepet.

*

Május 31-én gróf *Klebelsberg Kunó*t, a nagy magyar kulturpolitikust újabb nagy és méltó kitüntetés érte. Ekkor nyújtotta át neki az olasz kir. követ az olasz *koronarend* nagykeresztjét.

Borbély Sándor igazgató búcsúzása a váci intézettől. (1925. évi március hó 7-én)

Háromszínű zászlót lenget a siketnémák váci intézetének ormán a télutói hűvös szellő, messzire hirdetve, hogy az „alma mater“ ma ünnepet ül.

S a hívó szóra sietnek egybegyűlni mindazok, akik úgy érzik, hogy a mai napon van *Borbély Sándor*hoz egy barátságos szavuk, egy meleg kézszorításuk; akik úgy érzik, hogy tartoznak az ősz vezérnek egy főhajtással eredményekben gazdag munkás életének megbecsüléseképen.

Ott van minden kartárs, minden jó barát s a tisztelők nagy serege. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium *Klug Péter* orsz. szakfelügyelő által képviselten, *Preszly Elemér* dr. főispán és Vác városa képviselőjében *Krakkér Kálmán* dr. polgármester, orsz. gyűlési képviselő, a váci hitfelekezetek lelkészei, a tisztikar kiküldöttei, hivatalok-, egyesületek vezetői, a siketnémák-, vakok-, gyógypedagógiai intézetek- és kisegítő iskolák tanárai az ország minden részéből, a Cházár András Otthon vezetősége, tagjai, a váci intézet összes növendékei s ezeken kívül *Borbély Sándornak* még számos tisztelője, jó barátja.

A díszterem ajtaja előtt egy kis tolongás támad. Az érkezők az odakészített emléklapra írják neveiket.

Néhány perccel 11 óra után *Nagy Péter* igazgató lép az emelvényre, üdvözlí a megjelenteket s az ünnepélyt megnyitja. Köszönetet mond az ünneplő közönségnek, hogy az ünnepély fényét megjelenésükkkel emelték. Majd meggyőző szavakban ismerteti *Borbély Sándor* négy évtizedes munkásságát, amelynek eredménye a magyar siketnéma oktatásügy, hatalmas fejlődése, számos új intézet létesülése, a részletes tanterv és még számos irodalmi-, különösképen szakirodalmi alkotás s azoknak méltó betetőzése: a magyar siketnéma-oktatás bibliográfiája, amelynek első kötete a napokban már meg is jelent. A magyar siketnéma-oktatás jövődó történetírója — úgymond — ezt a kort az oktatásügy fénykorának fogja nevezni s a belőle sugárzó gloire *Borbély Sándor* szellemét fogja körülövezni. Mi sem természetesebb tehát, hogy a nyugalomba vonulót ez alkalommal szívünk szerint kívánjuk ünnepelni. Beszéde végeztével felkéri *Válek János* és *Szép József* intézeti tanárokat, hogy *Borbély Sándort* hívják meg az ünnepélyre.

Néhány perc múlva fiai és bátyja: *Borbély György* ny. gymn. tanár kíséretében megjelent *Borbély Sándor* az ünneplők lelkes éljenzése közben meghatott arccal lépett az emelvényre.

Elsőben Sax Anna intézeti növendék üdvözölte *Pohánka Margit* siketnéma költőnő ez alkalomra írt szép, gondolatokban gazdag költeményével s köszöntését virágcsokor átnyújtásával tette még melegebbé.

Utána ismét *Nagy Péter* igazgató emelkedik szólásra s meghatottan, könnyekkel szemében, elfogódott hangon — melyből az érzés közvetlensége szól — üdvözli az ősz vezért, a magyar siketnéma-oktatás kimagasló alakját, kinek életpályáját egy turista újtáéhoz hasonlítja, amely úton sok illatos virágot kötött csokorba, sok értékes kincset gyűjtött össze, nem sajnálva fáradságot, megküzdve sok nehéz akadállyal, csakhogy e szépségeket, e kincseket összegyűjthesse s a köz hasznára fordíthassa. Az egybegyűltek szemében is gyakran megcsillantak a meghatottság könnyei a szívből fakadt szavakra. Üdvözlése végén az intézet nevében egy értékes arany tollat nyújt át *Borbély Sándornak*, amely — úgymond — kapocs lesz továbbra is közöttünk s jelképe annak, hogy a magyar siketnéma-oktatás szakirodalmi téren még sokat vár a távozótól. A lelkes éljenzéssel fogadott beszéd után *Szlobodnyik Gyula* intézeti növendék mondott megható szavakban búcsút tanulóársai nevében

A fiú- és leányfoglalkoztató üdvözlétét *Vattar Ferenc* igazgató tolmácsolta, kiemelve *Borbély Sándor* érdemeit a foglalkoztatók létesítése körül.

Ezek után *Klug Péter* orsz. szakfelügyelő a vallás- és közoktatásügyi Miniszter üdvözölő leiratát olvasta fel, amelyben Ő excellenciája elismerését fejezi ki a nyugalomba vonuló igazgatónak 34 évi odaadó munkásságáért s egyben ama reményének ad kifejezést, hogy értékes tudását s gazdag tapasztalatait a jövőben sem vonja meg intézeteinktől.

Ónagyméltósága elismerő szavainak elhangzása után a szakfelügyelő hajtotta meg az elismerés zászlaját az előtt, „akiben megnyilvánul a legkiválóbb szakember, a zseniális pedagógus és a lelkes apostol egyaránt, akinek minden mondatában magyar érzés, magyar szív és lélek dobban meg, aki mester volt a tantermekben is, aki lelkesített, aki megbecsülhetetlenül értékes munkát végzett s aki minden működésével kitörülhetetlenül beleírta nevét a magyar siketnéma-oktatás aranykönyvébe“.

Azok után, akikhez *Borbély Sándort* a hivatali életben a legszorosabb kapcsok fűzték Vác város polgármestere: *Kraker Kálmán* dr. állott fel, hogy a főispán és Vác városa nevében üdvözölje Mesterünket. Bár ez üdvözlés hivatalos jellegű, a polgármester minden szavából kiértett, hogy nemcsak kötelességszerűen, de szíve szerint is megadja *Borbély Sándornak* mindazt, amit egy életen át kifejtett lelkes munkásság megérdemel. Az a melegség amellyel szólott, nyilvánvalóvá tette, hogy őszinte tisztelettel, becsüléssel s szeretettel adózik a távozóknak.

Az elhangzott lelkes éljenzés után *Sáfár Béla* református lelkész üdvözölte meleg szavakban egyháza nevében, majd *Farneek László* dr. tolmácsolta a *Váci Nemzeti Társaskör* üdvözlését, amelynek *Borbély Sándor* egykor kiváló vezére volt. Az evangélikus egyház nevében *Szommer Gyula* evangélikus lelkész mondott szívhez szóló búcsúszavakat. Ezzel az oktatásügyön kívül állók üdvözlése lezárult s ismét azok vették át a szót, akik *Borbély Sándorhoz* hivatásuk szerint a legközelebb állottak: az oktatásügy munkásai.

Herodek Károly a vakok bpesti orsz. int. igazgatója s a siketnémák- és vakok tanarai orsz. egyesületének társelnöke az egyesület nevében elismerő szavakkal adózik annak az erős egyéniségnek, amelyből az egyesület a szükséges energiát merítette, amely egyéniség azt táplálta és fenntartotta munkával, lelkesítő propagandával s altruisztikus felfogásával olyan összetartást létesített, amely sokakban bámulatot, közöttünk pedig a szeretetet és hála érzelmeit váltotta ki. Egyben a vakok bpesti intézete tanári karának tiszteletét és nagyra-becsülését is kifejezi *Borbély Sándornak* a hazai siketnéma-oktatásügy megalapozása és fejlesztése körül kifejtett értékes munkájáért.

Megkapó volt *Deschensky Ferenc* kaposvári igazgatónak a hazai siketnéma intézetek nevében mondott üdvözlő beszéde, aki nem azt mondta a távozó igazgatóknak: *Isten veled!* hanem azt kiáltja: *Isten hozott!* Kifejezésre juttatja szavaiban ama kedves gondolatot, hogy *Borbély Sándor*, aki ma visszavonul „egy“ intézet vezetésétől, aki ma megszabadul „egy“ intézet adminisztrációs gondjaitól, egyben közeledik az intézetek összességéhez, hogy mérhetetlen és felbecsülhetetlen ismeretei és tapasztalatai gazdag tárházából mindannyit értékes, drága gyöngyökkel ajándékozza meg.

A nagy tetszést aratott gondolat után *Szabó Károly* h. igazgató a bpesti gyógyped. intézet, — *Zsenaty Dezső* tanár pedig a bpesti áll. kiségitő iskola nevében mondott meleghangú üdvözlő szavakat.

A gyógypedagógiai tanárképző főiskola III. éves hallgatóinak nevében *Vida Lajos* III. éves tanárjelölt, míg a Cházár András orsz. siketnéma otthon tagjainak, — *Borbély Sándor* egykori tanítványainak — háláját és szeretetét *Rochlitz Gyula* tolmácsolta.

Az üdvözlések elhangzása után — amelyek több mint két órát vettek igénybe — *Borbély Sándor* meghatottan mond köszönetet mindazoknak, akiknek részük volt e reá nézve kedves ünnep létrehozásában. Külön-külön válaszol az üdvözlőknek, mindegyikhez van néhány barátságos, lekötelező szava, egy kedves gondolata, amellyel viszonozza a kifejezett elismerést és hódolatot. Nem feledkezik meg senkiről sem, még azokhoz is van egy szeretetteljes búcsúszava, akik nem a szellemiekben, de az intézet külső és belső rendjének tisztaságának fenntartásában voltak segítőitársai. Búcsúzó-köszönő szavait egy öleléssel zárja le kifejezéseit annak, hogy nemcsak tiszteletet, de igaz baráti szeretetet is érez az iránt, aki utódjaként az ősi intézet továbbépítésére hivatott.

A számtalan üdvözlő levél és távirat — amelyekkel *Borbély Sándort* a mai napon tisz-

telői és jóbarátai elhalmozták — felolvasására az idő előrehaladottsága miatt sajnos már csak részben kerülhetett sor, bár az üdvözlők mindegyike egy-egy virágszállal kedveskedett, amely a mai napon *Borbély Sándor* homlokát övezte.

Emelkedett hangulatban oszlott szét az ünneplő közönség avval a jól eső érzéssel, hogy a mai napon oly ünneplőnek volt részese, amelyben méltóképen fejeződött ki ama gondolat, hogy habár egy emberélet becsületes munkássága önmagában hordja jutalmát, mindamellett szívnyemesítő és jóleső érzés az, ha embertársaink is elismeréssel adóznak s megbecsülésre érdemesnek tartanak azért a munkáért, amellyel a köznek szolgáltunk egy életen át

*

Szinte 3 óra lett, mire a „*Curia*“ szálló nagytermében helyet foglaltunk, hogy az emelkedett érzésekkel táplált szívünk mellett a testi embert is kielégítsük. Mintegy 80-an ültünk együtt a fehér asztalnál vidám, derűs hangulatban töltve a délutáni órákat. Azonban még itt sem ért véget az ünneplés, *Záborszky Árpád* kollégánk tartalmas gondolatokkal teli pohárköszöntőt mondott *Borbély Sándorra*, amely nagy tetszést aratott. Elhangzott még több lelkes toaszt is, ami már jellemző szokása a magyarnak, ha fehér asztal mellett ül. Ily alkalmakkor is kitér a szívét s kedves gondolatokkal, ötletes eszmékkel fűszerezi az együttlétet. Esti nyolc órákor kísértük haza *Borbély Sándor*-t otthonába, ahol azután Ő látott minket szives vendégül s vidám cigányzene hangjainál a késő éjjeli órákig élveztük még e felejthetetlen nap minden derűjét és fényét.

*

Bevonták immár az ünnepre hívó lobogót, az ünnepnap befejeződött. Az ünnepi hangulatot is lefokozzák a hétköznapi terhei, gondjai. Azt azonban bizonyonnyal hiszem, hogy az ünnep nem múlt el nyomtalanul sem Reád ősz Mesterünk, sem reánk nézve. Neked bizonyára szívbeli öröm és benső gyönyörűség volt előtted látnod azt a generációt, amelynek Te mestere voltál s amely Tebenned im megbecsülte mindama alkotásaidat, amelyek a magyar siketnéma oktatásnak mindenkor értékei lesznek. S ez bizonyonnyal erőt ad Neked a jövő munkájához. Nekünk pedig megmarad az a jóleső tudat, hogy magunkat becsültük meg, amikor egy közülünk való érdemest megbecsültünk. — Azt azonban senkinek se hidd el jó *Borbély Sándor*, még saját magadnak se, hogy mi Tenéked — szavaidat idézem — „disztemetést rendeztünk. Nem Mi csak megállunk egy határkőnél, amelynél megállni érdemes volt, hogy visszatekintve megláthassuk a gazdag vetésnek bő aratását, amelynek áldást hozó kalászaiból mi tápláljuk tovább azokat, akiket élhelvátásunk gondjainkra bízott.

Vác...

Winkler Sándor.

Kiküldött miniszteri biztosok. 1. *Klug Péter* orsz. szakfelügyelő (bpesti áll., kaposvári, egri snk. int.; vakok bp. int., kecskeméti, halasi és csongrádi kis. isk., 2. *Simon József* (snk. váci kir. orsz. int., snk. váci fogl. int., snk. soproni és szegedi int., szegedi kis. isk.), 3. *Istenes Károly* (snk., debreceni int. és debreceni kis. isk.), 4. *Völker József* (snk. kecskeméti int. és bp. izr. int.), 5. *Herodek Károly* (vakok szombathelyi int.), 6. *Schannen Péter* (vakok közp. fogl. és ifjú vakok int.), 7. *Kirschenheuter Ferenc* (lovag Wechselmann-féle vakok int.), 8. *Éltes Mátyás* (bp. áll. gyp. int. és pesterzsébeti áll. kis. isk.), 9. *Tóth Zoltán* (vakok szegedi int.), 10. *Szabó Károly* (bp. áll. kis. isk. és gyulai gyp. int.), 11. *Özv. Szamossy Györgyné* (újpesti és kispesti áll. isk.), 12. *Nagy Péter* (bp. nagyothallók isk.), 13. *Schulmann Adolf* (beszédh. tanf.).

Simon József közp. szolgálatra berendelt tanárnak a nm. V K. Miniszter Úr f. é. május hó 23-án kelt 36,468/1925. VII. sz. r.-tel a vall. és közokt. minisztériumban teljesített kiváló szolgálatait és kiváló ügybuzgalmaért elismerését fejezte ki s egyben a gyógyped. intézetek orsz. szakfelügyelőjének állandó helyettesítésével bizta meg. Örömmel közöljük e hírt és szívesen köszöntjük Simon kartársunkat új megbízatásában. Az orsz. szakfelügyelőség személyében kipróbált, értékes és munkás erőt nyer.

Vak növendékek jótékonyági matinéja. A Vakok Budapesti Kir. Orsz. Intézetének növendékei az ifjúsági vöröskereszt égisze alatt 1925. évi március hó 25-én a m. kir. Zene-művészeti Főiskola hangversenytermében a kilépő növendékek javára jótékonyági matinét rendeztek. Az ünnélyen részt vett *Albrecht* királyi herceg, mint az ifjúsági vöröskereszt védnöke, továbbá a *kormányzóné Öfömlétsága* s a kultuszminisztérium képviselőjében *dr. Petry Pál* államtitkár úr *Ömlétsága*. A közönség soraiban számos jeles közéleti férfit láthattunk. Ott volt *Bartha Richárd*, a kormányzósági kabinetiroda főnöke. *Klug Péter* szakfelügyelő és *Simon József*, a gyógypedagógiai ügyosztály szakreferense. Az ünnepély minden részletében fényesen sikerült. Igen bájos és felejthetetlenül szép képet nyújtott a leány- és fiúnövendékek tornája. A precíz, szabatos és amellett kecses munka mindenkit meglepett, az épérzékűek sem mutathattak volna be szebb, élvezetesebb produkciót. *Fiedler Lajos* és *Konrád György tanárok* derekas munkát végeztek, a közönség elismerését teljes mértékben kiérdemelték. Feledhetetlenül szép és élvezetes volt a növendékek éneke. Aki a világtalan növendékek 125 tagból álló vegyeskarát énekelni hallotta, egy feledhetetlen élménnyel távozott a zenei műintézetből. Az énekar precíz előadása, finom nüanszírozása és mélyérezésű motívumokkal való átszövése biztosította a teljes sikert. A zenekar, amely klasszikus zenedarabokat adott elő, olyan készségét mutatta be a növendékek technikai fejlettségének, amely meglepte mindazokat, akik a zenét szeretik. Ki is jutott a tapsból bőségesen a szereplő növendékcsoportnak és *Schnitz Gusztáv* tanárnak, aki igen nagy fáradtsággal, nemes ambícióval és nagy hozzáértéssel vezette és tanította be az ének- és zenekari számokat. Klasszikus zongorajátékot produkált *Hinger Boldizsár* növendék. Az ünnepély Szabados-Papváriné Hiszekegy-jének eléneklésével kézdődött, majd *dr. Szukováthy Imre*, az ifjúsági vöröskereszt egyesület végrehajó bizottságának elnöke, mondotta el ünnepi megnyitó beszédét hatásosan. *Herodek Károly* intézeti igazgató zárószóval fejezte be az ünnepélyt, aki egyebek közt megköszönte *dr. Petry Pálné* *Ömlétsága* és *dr. Szukováthy Imréné*nek, mint az ifjúsági vöröskereszt egyesület elnökeinek a Vakok Budapesti Kir. Orsz. Intézetében működő ifjúsági vöröskereszt csoport hathatós erkölcsi és anyagi támogatását. Az ünnepély fényét nagyban fokozta *Alpár Gittának*, a m. kir. operaház tagjának feledhetetlenül szép művészi éneke.

Az intézet igazgatóját, a közreműködő tanárokat a kormányzóné Öfömlétsága és Albrecht királyi herceg felkérték páholyukba s őszinte elismerésüknek adtak kifejezést a nyújtott élvezetekért. Hasonlóképpen nyilatkozott dr. Petry Pál államtitkár úr Ömlétsága is.

Az ünnepséget *Lengyel Gyula* intézeti tanár, az ifjúsági vöröskereszt csoport vezető-elnöke, rendezte nagy körültekintéssel, lankadatlan buzgalommal és sok fáradtsággal.

Szakvizsgálatok. A gyümölcserlelő június megérlelte a fiatal, új tanárképzés első zsegeit. E nyár az első, amely a három éves Tanárképző első ráját bocsátja ki az életbe. Amit az új rendszer 2 évi elmélete és egy évi gyakorlata adhatott, azt mind magukkal hozták e szakvizsgálatokra az ifjú kartársak, hogy ott az érzéki és szellemi fogatékosságok oktatására való rátermettségükről tanúságot tegyenek. Június 2-án tartatott meg az *írásbeli* vizsgálat, melyet *Klug Péter* orsz. szakfelügyelő nyitott meg. Majd felolvasta a tétéleket, melyek a következők voltak:

1., Az épérzékű s a siketnéma gyermek beszédfejlődése és azoknak egymáshoz való viszonya.

2., Mely tanítási tárgyokban állapítható meg a vakok oktatásánál specialitás és a szerzett ismeretek mennyiben közelítik vagy haladják meg az épérzékű gyermekek tárgy és ismeretkörét.

3., A számfogalmak keletkeztetésénél minő szempontokat kell figyelembe venni?

Ezek közül — egy kivételével — a siketnéma oktatásának módszertanába vágó tételt dolgozták ki mindannyian. Az írásbeli dolgozatok értékelése alapján szóbeli vizsgára bocsátottat 9 hallgató. E szóbeli szakvizsga jún. 4-én folyt le, *dr. Hoor Károly* min. o. tanácsos

elnöklésével. 6. és 7-én a gyakorlati tanítások történtek meg az egyes tanintézetekben. Tanári oklevelet nyertek a következő kartársak:

Faller Lajos, Iglér Antal, Pél Antal, Samay Ödön, Stangl László, Major Sándor, Vida Lajos, Wellbach Zsigmond. A teljes képesítő vizsgálat megismétlésére utasított egy jelölt, a vakok tanából pótképesítőre utasított szintén egy jelölt.

Amidőn az oklevelet nyert ifjú barátainknak gratulálunk e helyen, kívánjuk nekik, hogy az oklevél mellé az *élet* adja meg nekik, vagy amennyiben meg van: ne vegye el tőlük azt a nemes *ideálizmust*, amely a mi nehéz pályánkon a siker titkát rejti magában.

Klug Péter orsz. szakfelügyelő minden hó 1. és 3. csütörtökén d. u. 4—6 óráig a siketnémák bpesti áll. intézetében fogadja a kartársakat, ezenkívül pedig bármikor székhelyén: Szegeden.

Áthelyezések. A vkm. úr *Éltes Mátvás* igazgatót a budai gyp. nevelőintézethez, — *Szabó Károly* tanárt pedig az áll. kis. iskolához — mindkettőt az igazgatói teendőik ellátására — áthelyezte.

Kitüntetés. *Szancsek István* gyp. tanárt háborús szolgálataiért a német becsületrend tanácsa a *lovagi* címmel tüntette ki.

Balázs Géza kartársunkat a vkm. a bpesti áll. siketnémaintézet internátusához osztotta be szolgálatra.

A váci kir. orsz. siketnéma tanintézet és az ottani 2 foglalkoztató intézet a Falu Szövetség 1924. október havi kiállítása alkalmából aranyérmert nyert.

Séra Lajos tanár a vakok helsingforsi intézete részére elkészítette *Helsingfors* finn főváros domború térképét. A lengyelektől is kapott megbízást *Varsó* főváros domborművű térképére, amelyet az ottani vakok intézete fog használni. Ime, a magyar kultúra kisugárzásai!

Az ungvári sn. intézetet, régi működése helyét látogatta meg a húsvéti vakáció alkalmából Schulmann ig. Az intézetnek 80 növendéke van 5 osztályban és 2 foglalkoztatóban. A tanítás nyelve orosz. A tanárok magánúton készülnek és 2 évi gyakorlat után egy prágai bizottság előtt vizsgáznak. Ovodája is van az intézetnek. Az intézet újonnan és célszerűen van berendezve. A növ. maximális létszáma az alsóbb osztályokban 10, a középsőkben 12 és a felsőbb osztályokban 14. A tanár a polgári iskolai tanárokkal egyenlően vannak rangsorolva, azonfelül pedig még évi személyi pótlékot is kapnak. A kormány minden egyes tanárnak külföldi tanulmányi pótlékot ad. Ez idén két tanár készül külföldre. Budapestre is szándékoznak eljönni. Az u. n. Ruszinszkóban a magyaroknak nincs intézetük. A magyar gyermekeket Komáromba irányítják, amely az egyetlen magyar intézet az egész felvidéken.

A vakok számára Munkácson a csehek új intézetet szerveztek, amelyek tanítás nyelve az orosz.

A felvidéki hadivakok egy körlevele jutott el hozzánk. Ebből a körlevélből a következő szomorú részletet közöljük szószertint: . . . „E nemes célra szánt könyöradományokat az idezárt fizetési lap felhasználásával juttassátok el következő címünkre! Szlovenszkói Hadivakok Egyesülete Bratislavában (Pozsony. Szerk.), Mária-u. 6. Mi Szlovenszkói tartózkodó hadivakok kénytelenek voltunk magunkat önállósítani azon okokból, mert a prágai hadivakok egyesülete, melyhez még 1925-ig tartoztunk, Szlovenszkón gyűjtött ajándékokat és azokat árusította a mi nevünkben: (szappant, papírt, krémet stb.), melyből nekünk nagyon kevés — vagy pedig semmi sem — jutott, ezen okokból kiléptünk a prágai hadivakok egyesületéből és megalakítottuk saját szlovenszkói hadivakok egyesületét bratislavai székhellyel, melynek alapszabályai az 1925. évi március hó 2-án kelt rendelettel a szlovenszkói teljhatalmú miniszter 9253. szám alatt jóváhagyott!!!

Magyar sors. *Tercsik Julia* a vakok eperjesi intézetének volt gondozónője, akit a csehek állásából elbocsájtottak és újból elhelyezkedni nem tudott, a tornai vonat elé vetette magát. . .

A **nagyothallók** budapesti iskoláit f. é. jan. hóban meglátogatta *Groszmann* váci c. püspök, febr. 12-én *Krén Margit* vezetésével 25 iskolanővér és *Nagy Péter* ig. vezetésével a győgyp. tanárképző hallgatói.

A **Magyar Győgyped. Társ. szakülései.** 1925. febr. 12-én Horváth Kálmán tanár értekezett a beszédhibák gyógyításának irányelveiről. — Márc. 11-én Tóth Zoltán tanárképzőint. ig. „Mi a győgypedagógia a szellemileg fogyatékosok és a vakok oktatásában“ címen. — Michels Fülöp tanár „Siketnémák beszédtanítása“ címen tartott előadást. — Dr. Gangel Odön kir. törvsn. tanácselnök az erkölcsileg fogyatékosokról adott elő.

A **győgyp. int. országos. szakfelügyelőjének** a hatáskörébe utalta a V. K. M. 1.) A növendékek felvételét, kivéve az alapítványi helyek betöltését. 2.) A tanártestületi könyvek jóváhagyását. A nem pedagógiai vonatkozású határozatok azonban döntés végett: a miniszter úr elé terjesztendők. 3.) Az órarendek jóváhagyását. 4.) Az igazgatóknak 8 napig és a tisztii személyzetnek tisztii orvosi bizonyítvány alapján 3 hónapig terjedő szabadságot engedélyezhet. Végül pedig minden személyi és anyagi ügyben tett előterjesztés a országos szakfelügyelőség útján történik. (35,609. — VII, 1925. V. 23. sz. vkm. r.)

Az **internátusi növ. tartásdíja** 1925. júl. 1-től: egész díj havi 600,000 K, féldíj havi 300,000 K, kedvezm. díj havi 150,000 K. A díjak minden hó 1-ig bekövetelendők s 7-éig a vkm. csekkszámlája javára befizetendők. (41,093. VII., 1925. V. 23.)

Az **intézeti köztartásban résztvevők** 1925. júl. 1-től a következő díjakat fizetik igazgatók, tanárok s ezek családtagjai személyenkint és havonta 600,000 K-t, III. éves tanárjelöltek 500,000 K-t és egyéb alkalmazottak 300,000 K-t.

A **lipcsei siketnémaügyi múzeum** könyvtára számára, vezetőjének *Dr. P. Schumann* felkérésére szerkesztőségünk rövid ismertetővel kapcsolatban megküldötte a magyar siketnémaügyre vonatkozó 1920-tól idáig megjelent önálló műveket, ill. kiadványokat (6. db.). A múzeumnak szaklapunkat is megküldjük állandóan.

A **párisi és londoni nemzeti intézet** könyvtárainak rövid ismertetéssel kapcsolatban ugyancsak megküldöttük Borbély legújabb munkáját, a bibliografia I. kötetét.

A **németorsz. siketnémaint. tanárok** ezidei közgyűlésüket Heidelbergában tartották meg pünkösdkor. Targysoron főként a snk. beszédtanításának újabb módszeres eljárása szerepeltek. Legközelebbi számunkban bővebben foglalkozunk ezzel a felette értékes és érdekes gyűléssel.

Az **Orsz. Siketnéma-Otthon** javára művészmatinét rendezett az Otthon propaganda bizottsága. A matiné május 10-én folyt le a Fővárosi Vigadó nagytermében nagyszámú és előkelő közönség jelenlétében és teljes erkölcsi siker mellett szép anyagi hasznot is jelentet az Otthon nemes céljai számára. A matiné fővédői tisztét *gróf Apponyi Albertné, gróf Klebelsberg Kúnó* és *Rakovszky Iván* Excellentiájáék vállalták. A matinének ez volt a másora: 1. *Moór Sári* a Renaissance Színház tagja Szávay Gyulának a „Siketnémák“ c. költeményét szavalta. 2. *Schulmann Adolf* igazgató a siketnémákról tartott előadást. 3—4—5. *Gy. Báthory Elza* operaénekesnőnek, *dr. Dálnoky Viktor* és *Goda Gizella* a m. kir. Operaház tagjainak művészi énekszámai. 6. Tábori Emilnek „Táncos Tar Veronika“ c. I felv. vígjátékát előadták: *Rákosi Szidi* a Nemzeti Színház örökös tagja, *Maqláry Zoltán* a Renaissance Színház tagja, *Molnár Dezső* és *Bodnár Klári* színi növendékek. Örömmel tapasztaljuk, hogy a felnőtt siketnémák ügye iránt úgy a hivatalos helyeken, mint a társadalomban növekvő érdeklődés és megértés jelentkezik.

A **látogatások.** *Mr. Kuniji Sugiura* japán iskolafelügyelő (1252 Chiba City, Japan) és *Imavka Dsiuiczure*, már hosszabb ideje hazánkban élő japán tanár — utóbbi már egészen jól beszél magyarul — valamint a szföv. *Pedagógiai Szeminárium* 25 szaktanítónője tanulmányi látogatást tettek a siketnémák bpesti áll. intézetében május 16-án és a vakok kir. orsz. intézetében május 17-én. A vendégeket meglepte a vakok és siketnémák ügyének magas fejlettségű intézménye. A vakok ügyét *Herodek* igazgató, a siketnémák ügyét *Schulmann* ig. tanár mutatta be. *Kuniji* felügyelő fényképfelvételeket is készített, *Imavka* tanár pedig a japáni intézetek megismertetését ígérte lapunk számára.

Szaktanács. — Tankönyv. Két nevezetes eseményről számolhatunk be. Mindkettőt hivatva van arra, hogy ügyünk rögös talaját értékesen megtermékenyítse. Nevezetesen: I. a V. K. M. úr *Klug Peter* orsz. szakfelügyelőt a gyógypedagógiai intézetek orsz. szaktanácsának r. tagjává nevezte ki és egyben az előadói teendőikkel is megbízta. A szaktanács r. tagjává kinevezetett még *Istenes Károly* a hibásbeszédiek tanfolyamának igazgatója és *dr. Bárczi Gusztáv* a nagyothallók iskolájának igazgatója. Ebből a tényből mi azt az örvendetes következtetést vonhatjuk le, hogy szaktanácsunk újból megkezdte és folytatja értékes munkáját. (28,728/VII. — 1925. IV. 25. sz. r.) — II. A második nevezetes esemény az, hogy az orsz. szakfelügyelő tankönyvek és olvasmányok írására hívja fel a tanárokat, ill. a készen lévő tankönyvek beküldésére szólít fel. A legnevezetesebb azonban a körirat ama megjegyzése, hogy ezek kiadásáról is történt gondoskodás. Régen érzett nagy hiányt van hivatva a szakfelügyelő úr felhívására pótolni és határozottan jó eredményt várunk ez akciótól. A tankönyvek és olvasmányok beküldésének határideje 1925. okt. 15.

A **váci kir. orsz. intézet** felsőbb oszt. növ. tanárai kísérétében tanulmányúton voltak Bpsten. Ittlétük alatt a bp. áll. intézetei voltak.

A **tehetséges gyermekek és ifjak II. munkakiállítását** 1925. év szeptemberében tartják meg a szűvárosi pedagógiai Szemináriumban (Bp. VIII., Mária Terézia-tér 8.), amelyen a siketnémák és vakok intézményei is részt fognak venni. Orsz. szakfelügyelőségünk e tárgyakban külön felhívással fordult az intézetekhez. A tárgyak beküldésének határideje 1925. jún. 1—aug. 15. Levélbeli érdeklődések dr. Ozorai Frigyes főigazgatóhoz (Bp., VIII., Mária Terézia-tér 8.) intézendők, aki ezenkívül minden hétfőn d. u. 4—6 óráig személyesen is szolgálg felvilágosítással.

Előkészítő-osztályok nyíltak meg a vkm. 156,905/1923. sz. r. alapján Budapesten, Vácott és Szegeden a siketnémák intézeteiben. Kérjük kartársainkat, hogy az előkészítő ovoda kérdését tegyék lapunkban vita tárgyává és bármely észrevételüket, tapasztalatukat közöljék szintén a szerkesztőséggel. Ez a kérdés az újabkori törekvések u. n. családi iskolájának egyik tengelye és egészséges megoldásától függ az egész reformkérdés további sorsa.

A **m. kir. hadirokkant-otthon** kimutatása szerint ott összesen 815 megvakult hősiünket kezelték, ebből Csonka-Magyarországára esik 356. Ebből a 356 hadivakból 41 még ma is ebben az Otthonban (X., Timót-u. 21.) talál meleg menedéket. Ezek olyanok, akik hozzá tartozók híján vannak, avagy még nem képesek önállóan kenyérkeresetet üzni. Az önálló kenyérkereset biztosításával azonban az intézetből kilépnek. 1923. szeptemberében még 81 volt a gondozottak száma. Az állam sok esetben dohánytözsdek engedélyezésével is biztosítja vak harcossainak jövőjét. Az Otthon vezetője dr. Almer Sándor ig. főorvos.

Előadás a siketnémákról és vaksiketnémákról. *Dr. Ranschburg Pál* egyetemi tanár, orvostanhallgatóival meglátogatta a siketnémák bp. áll. intézetét május 12-én. A siketnémák oktatását Schulmann Adolf ig. mutatta be, a vaksiketnéma Egry Margitot, aki a lovag Wechseltmann-féle vakok irítetének a növendéke pedig Tólnai Hermina tanárnő.

*

Sommaire: De l'habilité arithmétique (Dr. P. Ranschburg prof. d' universitée.) — Methodes nouvelles de la démutisation des s.—m. III. (Ph. Michels.) — Du cours normaux des professeurs medicopédagogiques. (A. Schulmann.) — De la lésion d'ouïr. (L. Séra.) — Classe enfantine. (J. Ehling.) — Le Congrès international de l'éducation des Sourds—Muets. Londres, le 20—25 juillet, 1925. (A. Schulmann.) — Esquisse d'une programme de la classe enfantine sourd-muets. (Ph. Michels.) — Revue. — Partie officielle. — Divers.

Contents: The capability of calculation (Dr. P. Ranschburg prof. in the University) — New methods of speech-teaching. III. (Ph. Michels.) About hard of hearing. (L. Séra.) The class of Young children. (J. Ehling.) — International Conference of Education of the Deaf. London, July 20—25, 1925. (A. Schulmann.) — Trace of a programme of educating young deaf children. (Ph. Michels.) — Review. — Official part. — Miscellaneous.

Inhalt: Von der Rechnunfähigkeit der Taubstummen. (Universitätsprofessor dr P. Ranschburg.) — Neue Verfahren im Sprachunterrichte der Taubstummen. III. (Ph. Michels.) — Die Sache der heilpaed. Professorenbildung. (Ad. Schulmann.) — Vom Schwerhören. (L. Séra.) — Die Vorbereitungs-Klasse der Taubstummen. (J. Ehling.) — Internationaler Kongress für Taubstummenbildung. London, 20—25 Juli, 1925. (A. Schulmann.) — Ein Plan-Entwurf für die Taubst.-Vorbereitungsklasse. (Ph. Michels.) — Revue. — Amtlicher Teil. — Verschiedenes.

Kiadó és laptulajdonos: a **Siketnémák és Vakok Tanárainak Orsz. Egyesülete**
A kiadóhiv. vezetője: **Pirovits Jenő**. Szerk. és kiadóhiv.: **Budapest, VIII., Fesztetich-u. 3.**